

SLOVANSKÁ VZÁJOMNOSŤ

ᚠᚱᚢᚱᚢᚱᚠᚱᚠᚱ ᚱᚱᚠᚠᚱᚱᚱᚱᚱᚱᚱᚱᚱᚱ
СЛОВАНСКА ВЗАИОМНОСТЬ

ROČNÍK XVI. ČÍSLO 1 MAREC 2016

OBSAH

KORENE A TRADÍCIE

A. Hrnko: Miesto Uhorska v historickom vedomí Slovákov	5
S. Hrdlovičová: L. Štúr a jeho kontakty so Srbmi v národnoemancipačnom hnutí 19.storočia	22
V. Timura: K etnogenéze Slovanov	28

PRJESTOR SLOVA

Konferencia: Slovanstvo a svet súčasnosti	34
Bratislavská výzva - slovanskí bratia	35
Roman Michelko: Ľudovít Štúr ako tvorca slovenskej politickej koncepcie	37
Ľubomír Huďo: Idea Slovanstva na troskách bruselského centralizmu a vnucovaného multikulturalizmu	43

KULTÚRA V TOKU ČASU

N. Kuzmanovič: Plaidoyer pre výskum srbsko-slovenských literárnych stykov	48
D.D. Kerný: Pohľad do ruského chápania sveta	58
R. Slezák: Hriech Alexandra Solženicyna	61
Odišla komentátorská legenda	63
Prečítali sme v Literárnom /dvoj/týždenníku	65

<i>ROZHOVOR</i> so Stanislavom Bajaničom: Štúrovský rok v reflexii a perspektívach	66
---	----

ZAUJALO NÁS

Reakcia J. Jurča na príspevok Svedomie mi nedovoľuje mlčať	71
--	----

<i>JUBILEÁ</i> : Michal Eliáš: Jubileá v 2. štvrtroku 2016	73
--	----

SLOVANSKÁ VZAJOMNOSŤ, ročník XVI., číslo 1.

Vychádza štyri razy do roka

Vydáva Rada Združenia slovenskej vzájomnosti.

Výtvarný návrh obálky: Ladon©

Predseda redakčnej rady: Doc.Dr. Jozef Mravík, CSc.,

šéfredaktor: Július Handžárik

Adresa redakcie: Dobšinského 16, 811 05 Bratislava, č. tel. 02/52491861,

e-mail: zsv@mail.t-com.sk, www.ozzsv.sk

ISSN 1335-9010, evidenčné číslo: MK SR EV1234/08. Vyšlo v marci 2016.

KORENE A TRADÍCIE

Miesto Uhorska v historickom vedomí Slovákov Anton Hrnko

Keď Veľká francúzska revolúcia na konci 18. storočia vyzdvihla ľud – národ na nositeľa moci v štáte a tvorcu histórie, nikto z jej aktérov nezapochyboval, že národ ako entita existoval aj predtým, len bol zbavený svojho prirodzeného práva v prospech uzurpátorov moci, ktorými boli dediční monarchovia, odvodzujúci svoju legitimitu teóriou, že pochádza od Boha, jestvuje z Božej milosti. O tom, že národ – napr. národ slovenský – existoval aj pred etapou zániku feudálnych mocenských štruktúr, nepochybovali ani národovci, usilujúci sa o národné obrozenie, teda zmenu statusu národa o sebe na národ pre seba, ako by povedal múdry I. Kant. Toto presvedčenie zostalo slovenským poloprofesionálnym i profesionálnym historikom až do roku 1948. Nevšimli si totiž, že jeden odskočený pravoslávny kňaz menom J. Džugašvili medzičasom vytvoril teóriu o tom, že národ ako taký vznikol až v procese buržoáznej premeny spoločnosti a predtým neexistoval. Stalinova teória národa sa nestala len záväznou mantrou marxisticko-leninskej teórie známej pod názvom historický materializmus, ale ovládla aj západoeurópske liberálne koncepcie národa v 60. až 80. rokoch minulého storočia. Nový náboj pôvodne Stalinovej koncepcii národa dodal dnešný neoliberalizmus, ktorý je v podstate ideológiou globalizácie. Novodobým bolševikom na tejto teórii imponuje najmä teleologické presvedčenie, že to čo neexistovalo v minulosti, ale nejakým spôsobom sa objavilo v historickom procese, nebude existovať ani v budúcnosti. Dnes v neoliberalných koncepciách, ktorých hlásatelia sú ochotní diskutovať o svojich dogmách asi tak isto, ako komunisti z 50. rokov dvadsiateho storočia o omylnosti Jozefa Visarionoviča, už národ opäť nemá miesto. Má zaniknúť tak, ako v procese buržoáznej premeny spoločnosti vznikol. Preto koryfeji globalizácie ako napr. medzi historikmi D. Kováč, L. Vörös

a podobní dnes za naše peniaze hovoria podobne ako predstavitelia vtedajšej uhorskej vlády, že slovenský národ neexistoval, že boli len národnostní štváči (v ich podaní trošku zmiernene povedané národní aktivisti). Nuž pozrime sa na základe analýzy prameňov, či mal Jozef Visarionovič a jeho dnešní moderní stúpenci pravdu!

Začnem trochu netradične. Roku 1977, po tret'om ročníku štúdia na Univerzite Komenského som bol na medzinárodnej študentskej brigáde v Bulharsku. Ako to už tak býva pri obdobných príležitostiach v medzinárodnom spoločenstve sa pretriasajú všelijaké záležitosti a história nemôže byť mimo. Už ani neviem z akej príležitosti som začal rozprávať o Márii Terézii ako o „našej kráľovnej“. Bol som prekvapený a aj zaskočený, keď sa jedna kolegyňa, študentka histórie, študujúca o ročník nižšie, rezolútne ohradila s odmietavou poznámkou, že vraj aká to bola „naša kráľovná“. Vtedy som si prvýkrát hlbšie uvedomil, aké domotané je naše historické vedomie, že ani ľudia, ktorí majú blízko k chápaniu dejín, sa na tie slovenské dívajú značne pokrivené, vôbec si neuvedomujú ich reálne súvislosti. Oná dáma, ktorá určite niekde učí dejepis, si vôbec ani v duchu nepripustila, žeby sa Slováci mali s hrdosťou hlásiť k svojim dejinám ako celku, žeby mali za svojich panovníkov pokladať tých, ktorí im skutočne vládli, a nie tých, ktorých im predkladal vtedajší dejepis. A hoci učebnice, z ktorých sa učila dejepis moja generácia, už neobsahovali pod názvom „československé dejiny“ popri popise českých dejín obligátne konštatovanie, že „na Slovensku to bolo podobné“, stále v nich prevažovali české témy, české dejiny a slovenské témy a slovenské dejiny sa nevyučovali ako samostatný predmet, ale len ako doplnujúci kolorit českých dejín. Preto sa človek ani nemohol čudovať, že Slováci za svojich panovníkov považovali české kniežatá a kráľov, z ktorých väčšina nemala žiaden vzťah k Slovensku v lepšom prípade, v horšom sa podieľala na drancovaní a ničení nášho územia v rámci vtedajšieho spôsobu vedenia vojen. Ako sa vyvíjalo teda postavenie Uhorska v historickom vedomí Slovákov a aké miesto by mala mať táto etapa našich dejín v ňom?

Od zániku Veľkej Moravy, najmä však od vytvorenia Uhorského kráľovstva na začiatku 11. storočia Slováci až do roku 1918 žili v

spoločnom štátnom útvere s Maďarmi. Podľa existujúcich prameňov možno takmer s istotou tvrdiť, že Uhorské kráľovstvo vzniklo za súčinnosti domácej, pôvodom veľkomoravskej aristokratickej vrstvy a tej časti staromaďarskej elity, ktorá bola ochotná prijať kresťanstvo a akceptovať aj určitú kontrolu zo strany Ríma a nemeckých feudálov po bitke na Lechu roku 955. Dokonca do roku 1110 pretrvávalo v svojej pôvodnej podobe aj Nitrianske kniežatstvo ako doména vedľajšej línie Arpádovcov s vlastným dvorom, v niektorých obdobiach s vlastnou zahraničnou politikou a dokonca i s vlastnou menou. Práve existencia Nitrianskeho kniežatstva nám dovoľuje tvrdiť (okrem iného, samozrejme), že Uhorské kráľovstvo nadväzovalo na veľkomoravskú štátnosť a určitým spôsobom v nej pokračovalo. Je zaujímavé, že uhorské legendy a kroniky pripisujú sv. Štefanovi také opatrenia pri budovaní štátu a cirkevnej organizácie, aké sú vo vzťahu k Svätoplukovi zaznamenané v dobových diplomatických dokumentoch. Z toho dôvodu aj slovenské elity, ktorých existenciu pre rané obdobie potvrdzujú najmä nepriame dôkazy, predovšetkým však existencia v rôznych formách širenej svätoplukovskej legendy, nemali dôvod neakceptovať novú ústrednú moc v podobe arpádovských kráľov na území, ktoré sa až omnoho neskôr začalo označovať pojmom Uhorsko, Hungaria. V raných obdobiach svojej existencie sa kráľovstvo označovalo ako Panónia, dokonca ojedinele aj Sclavonia.

Uhorské kráľovstvo teda od svojho vzniku až do rozpadu na konci prvej svetovej vojny roku 1918 bolo vždy mnohonárodnostným štátom bez toho, aby niektorá národnosť v ňom predstavovala dominantné etnikum v numerickom zmysle slova. Ba ani v kultúrnom kontexte neexistoval v Uhorskom kráľovstve „la Grande Nation“ ako vo Francúzsku, ktorý by svoju kultúru a jazyk bol schopný či už nenásilnou asimiláciou alebo jakobínskym spôsobom (teda najtvrdším brachiálnym násilím) vnútiť ostatným etnikám, ako sa to stalo v krajine galského kohúta. Mnohonárodný charakter štátu, bez jasne početne dominujúceho etnika vytvoril zvláštnu situáciu, v ktorej postupne privilegované vrstvy vytvorili heterogénnu spoločenskú vrstvu, známu pod označením „natio hungarica“, teda uhorský politický národ. Celé stáročia bolo „natio hungarica“ nositeľom štátnej myšlienky a aj garantom jednoty kráľovstva. Jeho

jednotiacim prvkom nebola etnicita, ani spoločné mravy, ale privilégiá, ktoré tejto vrstve štát zabezpečoval. Prípadné eskalovanie etnického napätia eliminovalo takmer výlučné používanie latinského jazyka v štátnej administratíve, ktorý bol rovnako blízky i rovnako vzdialený pre všetky vzdelané vrstvy obyvateľstva. Používanie ostatných jazykov v administratíve vôbec nekolidovalo s používaním štátneho jazyka. Privilegované vrstvy boli často polyglotné a svoju etnicitu považovali len za jednu z mnohých identít, ktoré mali a v ktorých realizovali svoje politické, právne a kultúrne potreby. Pritom nemožno povedať, že etnicita nehrala v ich živote dôležitú úlohu, najmä keď bola spojená s mocou a z nej vyplývajúcich výhod.

Pri hĺbkovej analýze existujúcich prameňov dokonca môžeme konštatovať, že mnohonárodnosť krajiny vládnuce kruhy v okolí panovníka počas celej existencie Uhorského kráľovstva považovali za latentný problém, na ktorý bolo treba reagovať, najmä ideologizujúcimi kvázihistorickými dielami (legendami a kronikami). Ich autori sami často zdôvodňujú napísanie svojho diela potrebou čeliť rôznym „táraninám“ potulných igricov a iných šíriteľov nepravdivých obrazov minulosti. Tieto „táraniny“ pravdepodobne predstavovali alternatívne vedomie, ktoré mohlo v prípade materializácie ohroziť a asi aj z času na čas ohrozovalo existujúci poriadok. Určitým spôsobom reakcie na riziká multietnicity sú i známe odporúčania sv. Štefana synovi Imrichovi, aby si ctil na dvor prichádzajúcich cudzincov (t.j. Nemaďarov), lebo krajina jednej reči a jedných mravov je nerozumná a krehká (imbecile et fragile). Pritom podľa môjho názoru poučenia treba chápať z hľadiska dobovej geopolitiky, podľa ktorej by bolo Uhorské kráľovstvo obmedzené na územia obývané maďarským etnikom bez okrajových území, akými boli dnešné Slovensko, Sedmohradsko a Slavónia, skutočne vojensky neutržateľné. Jednoducho nemalo prirodzené hranice a celky bez takýchto hraníc sa v stredoveku ľahko stávali korisťou výbojných susedov. Koniec koncov osud Hunov a Avarov bol známy a predstavoval určité memento.

V uhorských šľachtických komunitách sa cez celé stáročia etnická odlišnosť prejavovala najmä v odlišných podobách historizujúceho folklóru, ktorý predstavoval – ako som už naznačil vyššie – určitú

výzvu jednote štátu, lebo jednotlivé etnické komunity nepôsobili vo vzťahu k štátu vždy dostredivo. Najmä etnicky slovenské privilegované vrstvy, ktoré po vzniku Uhorského kráľovstva ešte viac ako sto rokov disponovali aj svojim vlastným štátovým celkom – Nitrianskym kniežatstvom, si boli vedomé svojho preduhorského pôvodu i niekdajšej slávy svojich vlastných panovníkov – predovšetkým Svätopluka. Rozpustenie kniežatstva za kráľa Kolomana Knihomola roku 1110 pre mnohých určite znamenalo aj zníženie spoločenskej váhy a postavenia, čo v každom spoločenskom zriadení vyvoláva nevôľu. Ich nádej na zvrat tejto situácie predstavovali práve rôzne legendy a spevy o slávnej minulosti predkov, najmä kráľa Svätopluka, ktoré sú v tomto období viackrát zaznamenané v rôznych formách a podobách. Pretrvávajúce preduhorských historických tradícií v časti privilegovaných šľachtických a cirkevných vrstiev ako potenciálnych ohrození jednoty kráľovstva si boli vedomí predovšetkým v kruhoch okolo dvora, a preto proti týmto legendám vytvárali vlastnú historizujúcu epiku, v ktorej naopak vyzdvihovali zásluhy staromaďarských dobyvateľov pri vytváraní uhorského štátu. Práve v uhorskej dvorskej historickej epike sa vytváral obraz Svätopluka ako panovníka nehodného nasledovania, ktorý buď svojou nerozumnou politikou privodil vlastné kráľovstvo ku skaze, alebo dokonca ho predal pre svoju lakomosť za bieleho koňa.

Aj keď na rané obdobie uhorských dejín nemáme príliš veľa relevantných dokumentov, z uvedeného vieme vydedukovať, že Slováci mali v Uhorsku svoje vlastné historické vedomie, ktoré bolo odlišné od vedomia etnicky maďarskej šľachty, nárokujúcej si vedúce postavenie v štáte. Jeho stopy najpregnantnejšie zaznamenal na konci 11. storočia český kronikár Kozmas v podobe nitrianskej svätoplukovskej legendy, ale narážky naň sú aj v niektorých prácach uhorsko-maďarských kronikárov (napr. Anonyma), ktorí s ním polemizujú. Existencia legendárneho „večného“ kráľa Svätopluka v naratívnych príbehoch, ktorý sa stratil uprostred vojska a odišiel nevedno kam, aby sa jedného dňa znova objavil buď on, alebo vládca nad jeho zbrojou, dokonca umožňuje uvažovať o tom, že v prvých storočiach existencie Uhorského kráľovstva určité časti slovenských privilegovaných vrstiev stále snívajú o možnosti obnovenia

kráľovstva (možno kniežatstva s centrom v Nitre – ducatus), v ktorom by získali opäť staré vedúce postavenie. Práve v potieraní týchto legiend možno vidieť príčinu toho, že maďarsko-uhorskí kronikári sa snažili buď eliminovať postavu Svätopluka v historickom vedomí (Anonymus), alebo ho zobrazit' ako človeka nehodného (väčšina uhorských kroník z 13. – 14. storočia).

Keďže v 13. i 14. storočí z existujúcich prameňov vieme dokázať osobitné historické vedomie aspoň časti slovenských privilegovaných vrstiev a intelektuálnych elít, nemali by sme celkom odmietať tézy o tom, že Matúš Čák Trenčiansky na západnom a strednom Slovensku a Omodejovci na východnom Slovensku využívali pri svojom mocenskom vzraste i otázku slovenskej etnickej odlišnosti v svojich dŕžavách oproti centrálnemu uhorskému územi. Isto, boli to predovšetkým draví a bezohľadní feudáli usilujúci sa o vlastný prospech, ale aj z dnešnej politickej skúsenosti vieme, že politici, najmä mocenský politici, sú schopní využiť všetky existujúce predpoklady na dosiahnutie svojich cieľov. Ak existovala v radoch slovenskej elity určitá nostalgia za zaniknutým kráľovstvom/kniežatstvom – a existujúce uhorské kroniky ju potvrdzujú – určite ju hornouhorskí feudáli využili. V prípade Matúša Čáka potvrdzuje túto skutočnosť aj jeho úzka spolupráca s niektorými príslušníkmi moravskej šľachty.

To, že slovenská šľachta, resp. šľachta z územia dnešného Slovenska vystupovala niekedy ako samostatný politický činiteľ dokazuje i kronika Jána z Turca (Turóciho), ktorý pri opisovaní vlády Žigmunda Luxemburského viackrát spomína situácie, že šľachta „horných stolíc“, t. j. zo Slovenska, konala ináč vo vzťahu k Žigmundovi ako ostatná uhorská šľachta. Aké bolo vedomie tejto šľachty z „horných stolíc“ sa môžeme dozvedieť z dobových záznamov Ulricha z Richentalu v jeho Kronike kostnického koncilu, ktorú napísal ako očitý svedok udalostí. Kostnický koncil bola kľúčová udalosť druhého desaťročia 15. storočia a uhorský kráľ a rímsky cisár Žigmund Luxemburský na ňom zohral kľúčovú úlohu. (Okrem iného na koncile roku 1415 upálili českého reformátora J. Husa). Keď Ulrich opisoval príchod jedného z najvýznamnejších stúpcov kráľa a cisára Žigmunda, uhorského veľmoža Ctibora zo

Ctiboríc a na Beckove, hovoril o ňom, že prichádzal zo Slovenskej krajiny ležiacej medzi Moravou a Tatrami. Pritom o Uhorskom kráľovstve sa viackrát vyjadroval ako o krajine zloženej z Wendenland (Slovenská krajina; Slovensko) a z Ungerland (Maďarská krajina, Maďarsko). Na týchto vyjadreniach nie je zaujímavé len to, že sa v nej po prvýkrát stretávame so známym eufemizmom, ktorým Slováci označujú svoju krajinu ako územie od Tatier k Dunaju, v jeho podaní od Moravy k Tatrám, ale najmä to, ako dokázal popísať etnický charakter Uhorského kráľovstva. Ulrich pravdepodobne nebol v Uhorsku a túto jeho charakteristiku kráľovstva ako duálnej krajiny so slovenskou a maďarskou časťou mu musel niekto sprostredkovať. S najväčšou pravdepodobnosťou to musel byť niekto zo sprievodu veľmoža Ctibora, možno Ctibor sám. Nie je pritom nezaujímavé, že práve od Žigmundovej doby sa začali objavovať popri maďarsky znejúcich prídumkových šľachtických menách zakončených na príponu –fy (napr. Bánfy, Išťvanfy a pod.) aj slovenské šľachtické prídumkové mená zakončené na –ský (napr. Podmanický, Svätójánsky, Harhovský, Jesenský atď.).

Od dôb Žigmundovej vlády môžeme sledovať všestranný rozvoj slovenskej národnosti na územiach, ktoré Slováci obývali. Tento rozvoj môže a nemusí súvisieť s intenzívnou slovensko-českou interakciou po založení Karlovej univerzity v Prahe a penetrácii značného počtu českých žoldnierov, ktorí prišli na územie dnešného Slovenska pod vedením J. Jiskru z Brandýsa obhajovať záujmy Habsburgovcov v Uhorsku. Jednoducho môže súvisieť len s prostou skutočnosťou, že o danej dobe máme nepočítne väčšie množstvo zachovaných prameňov a mnohé z nich sú zaznamenané už v domácom slovenskom jazyku, formálne vychádzajúceho z vtedajšieho pravopisného úzu dobovej češtiny. Mímoreadne seabedomo vystupovalo v tomto období predovšetkým slovenské mešťanstvo, ktoré silno konkurovalo nemeckému patriciátu v mestách a vytlačalo ho z pozícií, získaných v procese zakladania uhorských miest na nemeckom práve od polovice 13. storočia. Vo vzájomnej konfrontácii postupne získavalo navrch a už v 15. storočí sa mnohé mestá plne poslovenčili a tento proces v ďalších storočiach plynulo pokračoval až nakoniec si nemeckú väčšinu udržalo len

zopár miest, ktoré mali aj v zázemí silné zastúpenie nemeckého obyvateľstva (napr. Bratislava).

Všeobecne platí, že nič nestmeľuje spoločnosť viac ako vonkajšie ohrozenie a spoločná obrana proti nemu. Vpád osmanských Turkov do Uhorského kráľovstva a okupovanie jeho južných, prevažne Maďarmi obývaných území, predstavoval existenčný fenomén pre všetky stredoeurópske národy. V zápase s tureckým nebezpečenstvom ustupovali etnické protiklady do úzadia a do popredia sa dostávali náboženské faktory, kresťanstvo a európanstvo. Aj keď si bližšie pozrieme dobové historické spevy, ktoré popisujú jednotlivé významné strety kresťanských a moslimských armád, či už sú písané v slovenčine alebo maďarčine, zistíme, že prakticky sa v nich etnicita spomína iba pri charakterizovaní niektorých hrdinov, kde sa poukáže na ich národnosť: Maďar, Slovák, Chorvát..., ale protiklad je len kresťan – nekresťan. Určitú zmenu priniesla až protireformácia, ktorá sa na rekatolizačné účely snažila využiť všetky možné prostriedky, nevynímajúc národnosť a existujúce historické tradície.

Hoci už v období ranej renesancie sa objavovali v novej intenzite odkazy na slávnú minulosť Slovákov v období Veľkej Moravy, katolícka cirkev, a najmä jezuiti, začali svätoplukovskú tradíciu a s ňou spojenú cyrilo-metodskú tradíciu používať na šírenie katolíckej viery v radoch slovenského obyvateľstva. Tento trend sa výrazne prejavil aj v úvode katolíckeho spevníka Cantus Catholici od Benedikta Sólóšihu, ktorý bol publikovaný roku 1655. Príznačná pre toto obdobie je aj skutočnosť, že katolícka cirkev a jezuiti v boji s reformáciou využívali aj tú skutočnosť, že evanjelici si zvolili za bohoslužobnú reč češtinu Kráľickej biblie. A práve rekatolizácia v slovenských pomeroch je spojená s výraznejším používaním slovenskej „vernakuly“ v podobe kultúrnych dialektov, najmä stredoslovenského a neskôr západoslovenského. Z tejto situácie musíme nutne vyvodiť, že fenomén svätoplukovskej a cyrilo-metodskej tradície bol tak silný, že sa dal využiť v náboženských a politických sporoch, ktorými rekatolizácia bola intenzívne sprevádzaná.

Na konci 17. storočia sa tak v slovenskom historickom vedomí stretli dve historické tradície. Na jednej strane to bola stáročiami prenášaná svätoplukovská a s ňou spojená cyrilo-metodská tradícia ako určité osobitné vedomie slovenských privilegovaných a intelektuálnych vrstiev a na druhej strane vyše 150-ročná tradícia spoločného boja uhorských národov proti osmanským Turkom. Domnievam sa, že práve o spojenie týchto dvoch tradícií sa pokúsil v svojom diele zakladateľ slovenskej a uhorskej kritickej historiografie slovenský jezuita Samuel Timon. Jeho koncepcia pohostinného prijatia staromaďarských kočovníkov Slováckmi do svojich sídiel dávala možnosť stmeliť Slovákov a Maďarov do jednej štátnej idey, založenej na rovnoprávnom pomere oboch národov v jednom štáte. Túto myšlienku rozpracovávali aj ďalší doboví slovenskí vzdelanci, najmä z okruhu Trnavskej univerzity.

V rovnakom období sa začali formulovať aj koncepcie, ktoré si osvojila najmä uhorská stredná šľachta maďarského pôvodu. Po dlhý stáročia zabudnutia sa dostali na svetlo sveta niektoré uhorské stredoveké kroniky, ktoré nabili zbrane tvorcom podmaniteľskej teórie. Opäť sa dostali do obehu bájky o nehodnom Svätoplukovi, ktorý predal svoju krajinu za bieleho koňa alebo po porážke „víťaznými“ staromaďarskými vojskami biedne zahynul. Kauza nadobudla politický rozmer v súvislosti s konaním uhorského snemu v rokoch 1721 – 1722, na ktorý sa svojou adresou obrátil profesor práva na Trnavskej univerzite Michal Benčík. Šľachtu Trenčianskej stolice a tým vlastne všetkých Slovákov označil za potomkov Svätopluka, od ktorého starí Maďari „vydobyli“ i svoju terajšiu ríšu a ktorí sú teda odsúdení do „večitého otroctva“ Maďarov.

Slováci sa však svojho uhorského dedičstva nechceli len tak vzdať. Rozsiahlu obranu proti napadnutiu spomenutým profesorom napísal vzdelaný dubnický farár Ján Baltazár Magin z poverenia najvyšších reprezentantov Trenčianskej stolice. Celá obrana spočívala na teórii autochtónnosti Slovákov na územiach, ktoré od nepamäti obývali, na prihlásení sa k slávnej minulosti Veľkej Moravy ako slovenského kráľovstva, na cyrilo-metodskej tradícii, na zásluhách slovenskej šľachty pri obrane Uhorského kráľovstva, ktorá podobne ako maďarská šľachta svojej „vlasti viac dávala, ako od nej

brala“. Ale v princípe podľa väčšiny slovenských obrán spolužitie Slovákov a Maďarov sa začalo pohostinným prijatím starých Maďarov do slovenských sídiel, a preto Slováci majú nárok na rovnoprávne postavenie v spoločnej vlasti. Vrcholom týchto snáh bola práca Juraja Papánka z konca 18. storočia O kráľovstve a kráľoch Slovákov, v ktorej autor vykreslil obraz slávnej minulosti Slovákov. V jeho chápaní mali Slováci veľkú a slávnú minulosť, ktorá nebola odlišná od iných susedných národov. Táto história bola staršia ako história Maďarov a svoj vrchol dosiahla za kraľovania kráľa Svätopluka. Na Papánkovu koncepciu slovenských dejín nadviazala celá plejáda slovenských vzdelancov, ktorí odvolávaním sa na ňu na jednej strane budovali osobité historické vedomie Slovákov a na druhej strane zdôvodňovali ich historické právo na rovnoprávne postavenie slovenského národa v Uhorsku. Umelecké vyjadrenie našla v eposoch Jána Hollého, ktoré silno ovplyvnili aj mladú štúrovskú generáciu v prvej polovici 19. storočia.

Oficiálny vývin v Uhorskom kráľovstve sa však vydal inou cestou. V reakcii na jozefínske reformy, ktoré pri budovaní jednoty ríše a zvyšovaní efektivity štátnej správy zavádzali ako vnútornú reč úradov nemčinu, uhorská stredná šľachta ohrozená vo svojich feudálnych privilégiách nasadla na vlnu maďarského šovinizmu. Celú oficiálnu maďarizáciu, ktorá sa začala zákonnými článkami uhorského snemu z roku 1791, treba hodnotiť ako vyslovene reakčnú a protipokrokovú, lebo svojou podstatou bránila akejkol'vek demokratizácii pomerov v kráľovstve. Netreba zabúdať, že jozefínska „germanizácia“ bola spojená s výraznou štátnou podporou rozvoja národného vzdelávania a kultúry v jazykoch jednotlivých národností. Svojím spôsobom aj prvá kodifikácia slovenského jazyka A. Bernolákom bola priamo podnietená jozefínskymi reformami a mala slúžiť ich cieľom. Naopak maďarizácia poskytovala uhorskej šľachte spôsob zachovania jej nezaslúžených feudálnych privilégií v nových časoch. To bol pravdepodobne aj rozhodujúci dôvod, prečo šľachta nemaďarského pôvodu jej tak ochotne a rýchlo podliehala.

Počínajúc dielom P. J. Šafárika, ale najmä v prácach štúrovcov sa začal postupne odrážať zmenený vzťah Slovákov k uhorskej minulosti. Sústavne zvyšujúci sa tlak maďarizácie stále viac a viac

orientoval Slovákov na pripomínanie si slávnej minulosti slovenského národa v období Veľkej Moravy ako slovenského kráľovstva. Najmä v politizujúcich prácach sa zvýrazňoval faktor autochtonnosti Slovákov, ich kultúrnej vyspelosti, kresťanstva, ktoré v čase príchodu starých Maďarov podľahli hrubej, barbárskej, nekultúrnej, aziatskej sile. Práce vtedajších slovenských autorov priam hýrili negatívnymi prívlastkami na predkov Maďarov pri ich obsadzovaní priestoru na strednom Dunaji, čo je príznačné oproti hodnotovým postojom v 18. storočí, keď osnovou prác slovenských vzdelancov boli slová ako pohostinnosť, spolupráca, spoločné hodnoty.

Určitém ideovým zastrešením takéhoto nazerania na vlastné dejiny bolo hegelianstvo so svojou dialektikou, kde sa obdobie, ktoré Slováci prežili v Uhorsku chápalo ako antitéza, teda obdobie, keď sa slovenský národ neprejavoval v svojej podstate. Z takto poňatých dejín vyplýval i termín národné obrodienie, ktoré sa chápalo ako prebudenie sa k novej sláve, k pokračovaniu slávnej minulosti z obdobia Veľkej Moravy. Celý tento ideový zmysel zápasu vtedajšej slovenskej inteligencie by sa dal vyjadriť aj variáciou slávneho výroku F. Palackého v podobe: Boli sme tu pred Uhorskom, budeme aj po ňom. Slováci behom 19. storočia postupne kapitulovali na dejiny Uhorska, čo však súviselo aj s kapituláciou vedúcej slovenskej vrstvy na slovenskú budúcnosť v spoločnom štáte s Maďarmi. Dalo by sa to vyjadriť aj tak, že vtedajší slovenskí predstavitelia došli k záveru, že uhorské dejiny nie sú slovenské, preto ani Slováci nemajú čo v Uhorsku robiť. Dejiny Uhorska ako dejiny tisícročného útlaku Slovákov našli vyjadrenie aj v prvej syntéze slovenských dejín, ktorú na začiatku 20. storočia pod názvom Slováci a vývin ich národného povedomia vydal slovenský historik J. Botto. Konceptia tohto diela by sa dala zjednodušene vyjadriť v heglvskej triáde: Slováci mali svoju slávnú minulosť vo Veľkej Morave, potom dlhé stáročia bolo ich povedomie potlačené a znova ožilo v národnom obrodení. Národné obrodienie bolo novým začiatkom slávnej budúcnosti, ktorá Slovákov čaká vzhľadom na ich rovnako slávnú minulosť.

Ale ani druhá strana nebola k týmto myšlienkovým prúdom v slovenskej spoločnosti nevšímavá. Kým po celé stáročia maďarsky

orientovaní kronikári a neskôr historici nespochybňovali Slovákov ako potomkov Svätoplukovho ľudu a Slovákov ako dedičov Veľkej Moravy, v druhej polovici 19. storočia urobila maďarská historická veda zásadný obrat. Maďarský historik a etnograf P. Hunfalvy (narodený ako spišský Nemec pod menom Hundsorfer) prišiel s novou koncepciou zaujatia priestoru stredného Dunaja starými Maďarmi. Vraj Slováci nemajú nič spoločné so Slovanmi, žijúcimi na Veľkej Morave. Tých vraj starí Maďari buď vyhubili alebo pred nimi ušli. Vraj „Horné Uhorsko“ bolo po dlhé stáročia riedko obývané Maďarmi a až v 15. storočí sa tam nast'ahovali Česi (husiti), Valasi a Poliaci a z tejto zmesky vraj postupne vznikli Slováci. Bola to jasná a jednoznačná odpoveď slovenským snom o slávnej minulosti a rovnako slávnej budúcnosti. A znela fatálne: Slováci, vy ste nemali žiadnu minulosť, a preto nemôžete mať ani žiadnu budúcnosť.

Lenže neboli to len Maďari, ktorí si túto novú koncepciu minulosti Slovákov osvojili. Z podobných dôvodov (asimilovať Slovákov) si ju osvojili aj mnohí českí bádatelia. S vystúpením Hunfalvyho je v korelácii článok dovtedy neznámeho jazykovedca J. Polívku, ktorý navrhol roku 1883 zmeniť dovtedy stáročia používaný termín „staroslovenský“ na označenie veľkomoravských realít a navrhol termín „staroslověnský“. Jeho priezračný zámer odpojiť Veľkú Moravu od Slovákov sa veľmi rýchlo v českej slavistike ujal a pôsobí fakticky dodnes. Rovnako ako slovenskou historickou vedou dávno vyvrátené koncepcie českého profesora na Univerzite Komenského v Bratislave V. Chaloupeckého, ktorý Hunfalvyho koncepciu pretavil do svojej vízie starého (sic!) Slovenska ako oficiálnu teóriu prvorepublikovej historiografie. A hoci slovenská archeológia a kompetentná slovenská historická veda už dávno dokázala opak, teda, že sídelná a etnická kontinuita medzi obyvateľstvom Veľkej Moravy a dnešnými Slovákami nebola nikdy pretrhnutá, rôzni „písalkovia“ v tzv. mienkotvorných denníkoch a podobných plátkoch píšú sústavne nezmysly o slovenskej národnej minulosti vyplývajúce z najšovinistickejších českých a maďarských koncepcií z období, keď sa elity susedných národov snažili Slovákov ako samostatný národ vymazať z mapy Európy. To treba povedať veľmi nahlas, lebo do týchto písáčiek sa zapájajú aj niektorí historici

(podotýkam, že nezaoberajúci sa ranými slovenskými dejinami), ktorí, Pán Boh vie, komu slúžia! Prečo títo ľudia opäť omieľajú teórie, ktorých nedeklarovaným cieľom bola asimilácia Slovákov? Na túto otázku nech si dá odpoveď každý sám. Žiaľ, našli odozvu i v súčasnej prezidentskej kancelárii.

Prvá Česko-Slovenská republika nebola miestom, ktoré by bolo vhodné na vytváranie osobitého národného povedomia Slovákov vo vzťahu k Uhorsku. Práve naopak, koncepciu tisícročného útlaku rozvinula priam do dokonalosti. Bolo to do určitej miery aj prirodzené, lebo vtedajšia česká elita potrebovala čo možno najviac spretrhať väzby Slovákov na ich predchádzajúce dejiny a posunúť ich do polohy mladšej, nevyspelej, Maďarmi odtrhnutej a utláčanej vetvy jednotného „československého“ národa. Treba však objektívne povedať, že do určitej miery to bolo aj potrebné v súvislosti s odhungarizovaním vedomia v časti slovenskej spoločnosti. Keďže utláčateľ musel mať jasné maďarské meno, česká historiografia na Slovensku dôsledne zaviedla písanie mien z uhorských dejín podľa maďarského pravopisu z prvej polovice 19. storočia (teda nejde o žiaden historický pravopis!) a odvrhla predchádzajúci úzus slovenských historikov a literátov, ktorí historické mená písali podľa slovenských ortografických princípov.

Postupne sa však aj v prvej republike slovenská historická veda emancipovala a bola schopná (napr. D. Rapant) oponovať najkrikľavejším tvrdeniam českých profesorov, zaoberajúcich sa slovenskými dejinami. Táto prvá generácia profesionálnych slovenských historikov plne rozvinula svoje koncepcie počas krátkeho obdobia existencie prvej Slovenskej republiky. Historická veda vždy má aj spoločensko-politickú úlohu. Nebolo to ináč ani v rokoch 1939 – 1945. Profesionálni slovenskí historici museli reagovať aj na výzvy v súvislosti s agresívnou protislovenskou politikou horthyovského Maďarska. Preto sa v tomto období odmietanie uhorských dejín ešte zosilnilo a zvýšil sa dôraz na najstaršiu etapu slovenských dejín, na Veľkú Moravu. Obrana slovenského národa a územia, na ktorom žil, bola koncentrovaná do rozvinutej svätoplukovskej tradície; tradície, ktorá bola v podaní ideológov prvej Slovenskej republiky najstaršia (oproti

svätoštefanskej a svätováclavskej) a ktorá mala eliminovať nároky tých dvoch susedných národov na ovládanie slovenského územia. Nie celkom zaslúžene sa mnohým slovenským historikom z tohto obdobia dala po roku 1945 visačka „nacionalistický“, resp. „ľudácky“ historik a ich diela boli na Slovensku ostrakizované. Dokonca niektoré povojnové diela, ktorých heuristika bola vykonaná za slovenského štátu, boli zošrotované ako nacionalistické (napr. vynikajúca práca J. Stanislava Slovenský juh).

Obdobie po roku 1945, najmä však po roku 1949 bolo pre slovenské historické vedomie a vôbec pre slovenskú historickú vedu veľmi zložitú. Hoci sa v politike oficiálne upustilo od koncepcie jednotného „československého“ národa, v oblasti nadstavby, kam patrila aj historiografia, sa opäť naplno prejavil čechoslovakizmus, ktorý bol v spojení so stalinskou ideológiou omnoho surovejší a netolerantnejší ako v rokoch prvej republiky. V boji proti „buržoáznemu nacionalizmu“ sa poprela väčšina výtvarníkov poznania slovenských historikov z minulosti, dokonca slovenské dejiny ako samostatný predmet sa zlikvidovali (skúmali sa a učili sa len „československé“ dejiny). Prvý slovenský vládca Pribina sa označil za kolaboranta s Nemcami, čo v danej dobe znamenalo niečo ako označenie za hrdelného zločinca, a Svätoplukovi sa odobral kráľovský titul. Tisícročný útlak Slovákov Maďarmi sa stal oficiálny kánon a Veľká Morava sa označila za spoločný štát Čechov a Slovákov (sic!). Slováci predsa nikdy nemohli mať samostatný, svoj štát. Len spoločný. To bola vraj ich minulosť a mala to teda byť aj jediná budúcnosť.

Destalinizácia a ekonomický krach začiatkom 60. rokov minulého storočia opäť priviedol na svetlo sveta slovenskú otázku ako naliehavý spoločenský problém aj v obnovenej Česko-Slovenskej republike. Táto otázka mala popri svojej politickej stránke aj historickú dimenziu. Slovenskí historici boli v popredných radoch boja za riešenie slovenskej otázky a federalizáciu vtedajšieho spoločného štátu s Čechmi. Hoci hlavná historicko-právna legitimizačná báza, o ktorú sa opierala požiadavka na federalizáciu, spočívala v prehodnocovaní dejín odboja a Slovenského národného povstania, nepomínali sa ani najstaršie slovenské dejiny. Slováci sa

opäť prihlásili k svojej veľkomoravskej minulosti, k svätoplukovskej a cyrilo-metodskej tradícii. Každému už vtedy bolo jasné, že naši predkovia neboli nejakí neprebudení Macovia Mliečovia, ktorí by sa v diferencovanom slovanskom svete ako jediní cítili všeslovanmi, že sa vedeli na línii „my – oni“ zreteľne diferencovať oproti všetkým okolitým slovanským i neslovanským národom. V daných politických podmienkach sa však nedalo vrátiť späť a používať označenie obyvateľov Veľkej Moravy prosto Slováckmi, ako to bolo v slovenskej historiografii pred rokom 1945. Preto poslovenčili Polívkov novotvar „staroslověnský“ na starosloviensky a obyvateľov Veľkej Moravy označili za Slovienov. Všetci však vnútorne vedeli a akceptovali, že to je len iné pomenovanie pre predkov Slovákov (nie Čechov).

V tomto období sa postupne menil aj vzťah slovenských historikov k dejinám Uhorského kráľovstva ako súčasti slovenských dejín. Paradoxne, dôležitú úlohu pri osvojovaní si dejín Uhorska zohral nehistorik V. Mináč svojím dielom *Dúchanie do pahrieb*, ktoré vyšlo roku 1969. V súlade s marxistickým poňatím predstavil slovenské dejiny ako dejiny plebejského národa, ktorý nemal svojich kráľov, ktorý nemal svoje privilegované vrstvy a mal len prácu, ktorou sa presadzoval počas predchádzajúcich stáročí. Slovenskí historici nereagovali na Mináčovu prácu pozitívne. Pramene ukazovali úplne iný obraz slovenských dejín počas posledných tisíc rokov. Boli to dejiny plnohodnotného a štruktúrovaného národa, ktorý sa len zhodou okolností dostal v posledných dvoch storočiach do pozície tzv. nehistorického národa. Slovenská historická veda si postupne začala osvojovať dejiny Uhorska a slovenské dejiny stále viac dostávali plnohodnotné kontúry vo všetkých svojich fázach. Nebol to jednoduchý proces, lebo narážal na koncepciu „československých“ dejín, ktorá nepotrebovala plnokrvný obraz slovenskej minulosti, ale len neúmerne zdôrazňovanie slovensko-českých relácií. Vydaním prvých dvoch zväzkov slovenského diplomatára (R. Marsina), prvých dvoch zväzkov slovenského registára (V. Sedlák), *Encyklopédie Slovenska* (pod vedením J. Vladára) a prvej veľkej syntézy slovenských dejín (sedem zväzkov pod vedením S. Cambela) dokázala obhájiť slovenské dejiny ako samostatný subjekt od najstarších čias až po súčasnosť. Z iniciatívy J.

Nováka sa postupne presadil aj návrat k písaniu historických mien podľa slovenskej ortografie. Tento nový úzus sa dôsledne presadil už v šesťzväzkovom Slovenskom biografickom slovníku. Možno povedať, že slovenská historická veda i v podmienkach normalizácie a panovania marxistickej metodológie sa dokázala presadiť ako samostatná, národne slovenská vedecká disciplína.

Pluralita aj v historickom bádani nepriniesla po roku 1989, ba ani po roku 1993 očakávané zdynamizovanie výkladu slovenských národných dejín. Po formálnej stránke sa síce oddelili od českých dejín a opäť sa stali osobitým predmetom výskumu a výučby, avšak na najvýznamnejšom slovenskom historickom pracovisku, ktorým bez pochyby bol Historický ústav SAV, sa koleso obrátilo späť. Historici, ktorí dokázali na pôde Historického ústavu SAV v 70. a 80. rokoch emancipovať slovenskú historickú vedu aj v podmienkach českej dominácie a marxistickej ideológie, postupne zväčša prirodzene odišli a riadenia ústavu sa ujali ľudia, ktorí príliš veľa o slovenských dejinách nevedeli a ani sa ich nesnažili pochopiť (napr. D. Kováč). O to viac sa však cez nich do slovenskej historickej vedy dostala netolerantná ideológia, ktorá v niektorých oblastiach vrhla slovenskú historickú vedu až do 50. rokov minulého storočia (do boja proti tzv. slovenskému buržoáznemu nacionalizmu). Problémom pre túto časť historikov sa nestalo dotvorenie slovenskej historickej vedy ako suverénnej národnej vedeckej historiografie, ale udržanie čechoslovakistických floskúl z minulosti ako nosného výkladu slovenských dejín. K tomu sa ešte pridal zjavný hungarizmus, o ktorom nebolo v slovenských končinách počuť od roku 1918 (D. Kováč, R. Holec, L. Vörös). Človek sa nestačil čudovať, ako rýchlo sa stalo normálne vedecké skúmanie slovenských dejín zo slovenskej pozície „nacionalizmom“, „nevedeckosťou“, „tvorbou mytológií“ a pod. Opakovanie stalinských čechoslovakistických frázy sa zrazu povýšilo na kánon a za účinnej diskreditujúcej kampane vraj mienkotvorných médií sa likviduje akákoľvek snaha o objektívny výklad slovenských dejín. Už zrazu pre týchto „slušných“ ľudí a „demokratov“ neexistuje právo na pluralitu názorov, ale nimi požadovaná „politická korektnosť“ likviduje nielen teórie, ale aj ich nositeľov účinnejšie ako ideologické oddelenie Ústredného výboru Komunistickej strany Slovenska.

Táto situácia sa nemohla neodraziť aj na vnímaní dejín Uhorska touto časťou „slovenských“ historikov. Z výkladov napr. D. Kováča sa dezorientovaný občan napr. dozvie, že L. Štúr vytvoril národnú ideológiu pre ešte neexistujúci národ. Nuž je to veľký posun. Prekonáva sa tým aj maďarská šovinistická historiografia, ktorá začala vystúpením P. Hunfalvyho. Tá nás uznávala aspoň od 15. storočia. Ale že sa k takémuto výkladu dopracuje bývalý riaditeľ Historického ústavu SAV a aktuálny šéfredaktor Historického časopisu (samozrejme, platený zo slovenských daní v samostatnej Slovenskej republike) sa možno nesnívalo v najoptimistickejších snoch asi ani A. Apponimu, známemu to tvorcovi maďarizačných zákonov. Na pôde Historického ústavu SAV sa organizujú konferencie a vydávajú knihy, kde sa s vážnou tvárou tvrdí, že v 19. storočí vlastne slovenský národ neexistoval a že boli len nacionalistickí aktivisti, ktorí sa neúspešne snažili aktivizovať ľud na Hornej zemi (pre neznalých Félvidéku). A keď sa nejakému zatúlancovi objaví v jeho príspevku termín „národné obrodienie“, recenzentka z toho istého pracoviska zdvihne palec a karhá: Ako môže niekto použiť termín „slovenské národné obrodienie“, keď slovenský národ nebol. Treba byť dôsledný. Nuž veru, Koloman Tisza by sa potešil, akých to má len snaživých nasledovníkov. Veď aj on tvrdil, že nepozná v Uhorskej krajine slovenský národ. To len panslávski štváči rozoštvávajú poslušný slovenský ľud, ktorý je zo svojej prirodzenosti úslužný voči maďarským pánom. Skrátka hotová „idylka“, len v tomto prípade už za naše peniaze! To, že spomínaní páni a ich žiaci nerešpektujú aktuálne Pravidlá slovenského pravopisu v písaní historických mien, čo bolo jednou z vonkajších foriem osvojenia si uhorských dejín Slovákmi v predchádzajúcom období, je možno len taká drobnosť. Ale že tieto mená maďarizujú dôslednejšie, ako si to vôbec maďarizátori želali, to je už skutočne hádam skôr pre lekára ako pre historika.

Našťastie, pri všetkej tej mizérii, predsa len nie sú schopní deštruovať všetko, čo slovenská historická obec v minulosti pri vytváraní plnokrvného obrazu našej národnej minulosti dokázala vytvoriť. Existujú pracoviská (katedra histórie na FiF UK, rovnaká katedra na Trnavskej univerzite, Ústav pamäti národa a iné), ale aj odvážni historici ako J. Lukačka, M. Homza, I. Mrva, M. Dobrotková

a ich žiaci, ktorí rozvíjajú pozitívne hodnoty z minulosti a snažia sa o objektívny, národný výklad našej národnej minulosti. Som presvedčený, že ich bude budúcnosť a že aj osvojenie si celej našej národnej minulosti v jej plnokrvnosti sa skôr či neskôr presadí.

In.: Slovenské pohľady 11/2015

Ludovít Štúr a jeho kontakty so Srbmi v národnoemancipačnom hnutí 19. storočia

Sylvia Hrdlovičová

Ludovít Štúr ako vedúca osobnosť slovenského národnoemancipačného hnutia 19. storočia rozvíjal spoluprácu s inými slovanskými národmi už od študentských čias. V Spoločnosti česko – slovanskej, založenej pri evanjelickom lýceu v Bratislave, jej členovia študovali diela slovanských autorov, budovali slovanskú knižnicu a dopisovali si s významnými slovanskými spisovateľmi a osobnosťami. Študenti Katedry reči a literatúry československej študovali slovanské jazyky a históriu jednotlivých národov. Mladí predstavitelia štúrovskej generácie, vedení Ludovítom Štúrom, si z diel Šafárika a Kollára osvojovali ideu slovanskej vzájomnosti. Sprvu nadväzovali na Kollárovu ideu všeslovanskej vzájomnosti, ktorá bola prvou ucelenou teoretickou koncepciou slovanského spoločenstva s vlastným programom. Vo februári 1837, pár týždňov pred zrušením Spoločnosti na jej zasadnutí boli schvaľované básne, venované slovanským dejateľom, zaradené do zborníka *City vděčnosti mladých synů Slovenska*.

Ludovít Štúr ako námestník prof. Juraja Palkoviča na Katedre reči a literatúry si získal srbských študentov študujúcich v Bratislave. 15. mája 1837 napísal prvý list vodcovi ilýrskeho hnutia, chorvátskemu lingvistovi Ludovítovi Gajovi, poslal mu preklad piesne *Nitra, milá Nitra*. Gaj ju publikoval v časopise *Danica Ilirska* v júni 1837. Počas prázdnin r. 1837 sa zamestnal L. Štúr ako vychovávateľ na Romháni a stýkal sa s peštianskymi Srbmi, predovšetkým s T. Pavlovičom, redaktorom Srbského národného listu a Srbského letopisu a advokátom A. Arnóthom, neskoršie

vydavateľom ilustrovaného srbského časopisu *Srbska novina*, ktorí boli jeho informátormi o srbských národných záležitostiach a darovali knižnici Ústavu reči a literatúry česko-slovenskej srbské knihy. V Pešti sa Štúr dohodol so Srbmi, že sa v nasledujúcom školskom roku sústreďí na výchovu srbskej mládeže. Medzi jeho poslucháčmi naozaj bolo vyše dvadsať Srbov, z niektorých z nich sa neskôr stali významné osobnosti srbskej literatúry.

V roku 1839 Ľudovít Štúr uverejnil v českom časopise *Květy* recenziu na knihu *Piesne Srbov*, ktorá vyšla v Halle v nemeckom preklade pôvodného vydania Vuka Karadžiča. Ľudovít Štúr si Vuka Karadžiča nesmierne vážil a nazýval ho literárnym patriarchom Srbska. Štúr a jeho družina v duchu svojich spoločensko-politických názorov prekonávali programovú apolitickosť Kollárovej slovanskej koncepcie a slovanskú ideu chápali ako nástroj národno-emancipačného zápasu Slovákov i ostatných slovanských národov. Uvádzať do jednoty ideu slovanskej spolupatričnosti so silnejúcim slovenským národným povedomím. Štúr vypracoval novú koncepciu so štruktúrou Slovanstva ako vyššieho celku suverénnych a rovnoprávných slovanských národov. Oproti Kollárovej bola kvalitatívne novšia, pokrokovejšia, zodpovedala rozvoju Slovákov, iných slovanských národov a ich vzájomných vzťahov. Narazila na odpor nielen Kollára, ale aj južných Slovanov, predovšetkým Chorvátov, ktorí chceli hrať primárnu úlohu v umelo konštruovanom ilýrskom celku.

Nová etapa vzťahov medzi Slovanmi nastala v revolučných rokoch 1848/49. Všeslovanská jednota dostala nový rozmer pri plánovanom všeslovanskom zväze v rámci Rakúska – austroslavizmu. Plán, ktorý podporovali predovšetkým Česi na čele s Palackým a bol predložený na Slovanskom zjazde v Prahe v júni 1848, Štúr, Hurban a Hodža neprijali s nadšením. Podľa Štúra zachovanie Rakúska nemohlo byť hlavným a jediným cieľom: „*Cieľ náš mal by byť zachovať ríšu Rakúsku? Náš cieľ je – zachovať nás. Najskôr musíme slúžiť sebe, až potom iným. Dokiaľ Rakúsko stálo, my sme hnili. Čo by povedal svet, keby sme o nič viac neusilovali – len o zachovanie Rakúska. Pádom Rakúska nepadáme my...!*“ Slovanský zjazd, na ktorom sa zúčastnilo približne 300 delegátov zo slovanského sveta, bol násilne prerušený pražským povstaním, po

jeho potlačení sa rokovania zjazdu už neobnovili. Ľudovít Štúr a ďalší účastníci museli rýchlo opustiť Prahu. Spolu s Hurbanom hľadali pomoc na slovanskom juhu, 19. júna opustili Prahu a odišli do Chorvátska. Už 23. júna bol Štúr v Záhrebe a hľadal podporu pre slovenské národné hnutie. Počas júla a augusta viac ráz rokoval so srbským kniežaťom Michailom Obrenovičom v Rohiči na základe odporúčania chorvátskeho vodcu bána Jelačića, ktorý nemal peniaze pre slovenskú revolúciu. Štúr vkladal do Obrenoviča veľké nádeje. M. Obrenovič poskytol Štúrovi poukaz na 900 pušiek a finančnú hotovosť desaťtisíc dukátov na podporu slovenského povstania. Ján Hučko v monografii *Život a dielo Ľudovíta Štúra* uvádza, že Mihailo Obrenovič podľa istej, ale bližšie nezaručenej správy odprevádzal slovenských dobrovoľníkov na ľahkom vozíku až na Myjavu. Existuje domnienka, že M. Obrenovič si mohol plánovať týmto spôsobom cestu pre neskoršie vlastné politické uplatnenie sa na oslobodenom Slovensku.

Ľudovít Štúr uverejnil v auguste 1848 v pražských *Národných novinách* článok s názvom *Pohľad na deje slovanstva r. 1848*, kde píše: „...vetva chorvátska, poznajúca slovanstvo ešte len podľa tela, nie podľa ducha, nestojaca na výške času.. Preto dopustili Chorváti aj to, že ich Srbi predbehli v tomto boji. Plamenní a cituplní, mocní v piesňach svojich celú históriu svoju ospevujúci Srbi vstali prví medzi Slovanmi na nohy proti našim starým a nečestným nepriateľom, oni sú ohniskom, okolo ktorého sa zide juh slovenský. Uvidíme čoskoro, ako vyhovejú nádejám Slovanstva a ako im budú iní, najmä Chorváti, pomáhať pri úsilí vlasteneckom, ktoré svet slovenský sleduje s najväčšou pozornosťou.“ Štúr napísal článok na margo toho, že Srbi predbehli Chorvátov v ozbrojenom povstaní voči Maďarom. Srbské povstanie sa začalo už v júli 1848, kým Jelačić prekročil Drávu až v septembri 1848.

Štúr sa na slovanskom juhu zdržal pri vyjednávaniach pomoci dlho a tak ďalší Slováci, sústredení vo Viedni začali s náborom do dobrovoľníckej armády a očakávajú jeho návrat, boli netrpezliví. Vyslali za Štúrom delegáciu, aby urýchlila jeho príchod. Za Štúrom cestovali Štefanovič, Janeček a Beláni. Štefanovičova návšteva u Obrenoviča skončila s nádejou na peňažnú pomoc a vrátili sa do Viedne. Štúr nechcel odovzdať Štefanovičovi dobropis na pušky

s tým, že sám v priebehu troch dní dorazí do Viedne a pušky vyzdvihne. Misia Štefanoviča sa teda vrátila naprázdno a Štúr odkladal príchod natoľko, že za ten čas sa nachystaných 900 pušiek predalo Maďarom. Tento nezdar narušil vzťahy medzi Ľudovítom Štúrom a niektorými účastníkmi slovenského povstania, predovšetkým Štefanovičom a Abaffym.

Po revolučných rokoch 1848/49 žil Ľudovít Štúr najskôr vo svojom rodnom Uhrovci a od roku 1851 v Modre, kde vychovával siroty po nebohom bratovi Karolovi. V r. 1852, teda už počas modranského pobytu, napísal Štúr recenziu do Hurbanových *Slovenských pohľadov* na spis *Obrenoviči, krátky náčrt života členov tejto kniežacej rodiny so šiestimi litografiami*, ktorá vyšla vo Viedni v r. 1852. Štúr recenziu pomenoval jednoducho *Obrenoviči*. V skratke opisuje predstaviteľov srbského národa a to Čierneho Ďorďa a Miloša Obrenoviča, ako dvoch najvýznamnejších srbských politikov, ktorí vyviedli srbský národ spod tureckého jarma. Nasleduje životopis Miloša Obrenoviča a vladársku postupnosť v Obrenovičovskom rode po Michaila a jeho útek do exilu v Rakúsku. V tom istom roku vyšla v *Slovenských pohľadoch* kritika s názvom *Pesme Branka Radičeviča*. Štúr v nej rozoberá dve epické piesne mladého srbského básnika Branka Radičeviča a to *Gojko* a *Chajdúkov hrob*. Štúrova kritika presahuje rámec hodnotenia básnického diela, vyjadruje svoje chápanie zmyslu slovanského básnictva.

Počas modranského obdobia sa Ľudovít Štúr v utajení stretol v Ivanke pri Dunaji opäť so srbským kniežaťom Michailom Obrenovičom. Cestu Ľudovíta Štúra do Ivanky pri Dunaji opísal Štúrov modranský priateľ, debnársky majster Daniel Lačný, ktorý ho na nej sprevádzal. Spomienky vyšli v *Slovenských pohľadoch* v r. 1899.

Daniel Lačný píše: „...Roku 1854 bol ma požiadal, aby som v ten čas v Ivanke, neďaleko Prešporka zdržujúcemu sa kniežaťu Michalovi Obrenovičovi list od neho zanesol, aby sa mohol dozvedieť, či by ho v ktorý deň smel navštíviť. (V skutočnosti to bolo v r. 1855. Pozn. autorky). Toto poslanstvo som ochotne prijal a vykonal. List som dal komorníkovi a ten kniežaťu, ktorého som tiež videl a tak osobne poznal. Bo práve pri mojom príchode vprevedádzal

svojho švagra grófa Batthyányho. Návšteva E. Štúrovi bola povolená, ktorú v poslednom týždni pred Vianocami mal vykonať. Tu E. Štúr ma bol zase požiadal, aby som ho tam odprevadil a cestu mu ukázal. Do Pezinka, na dobrú hodinu cesty od Modry vzdialeného, išli sme pešo, k ránu, ešte za tmy, aby nás nikto nezbadal, že spolu cestujeme, a v Pezinku sme si mali vymeniť karty na konskú (koňmi ťahanú) železnicu, ktorá v ten čas z Trnavy do Prešporka viedla a rýchlejšiu premávku obstarávala. Ponevác práve vtedy bol v Prešporku jarmok a tak viacerí známi mu Modrania prišli do Pezinka ku železnici, aby ňou rýchlejšie do Prešporka sa dostali, vymenili sme si každý osobitne kartu v ich prítomnosti, aby sme sa vyhli podozreniu, že dlá predbežne uzhovorenému plánu niekam spolu cestujeme. Ľudovít Štúr, chtiac takú ich pravdepodobnú domnienku ešte lepšie podvrátiť, spýtal sa hlasno v čakalni – jako by o ničom nevedel – že kam idem ja? Keď som mu povedal, kam cestujem, zase hlasno povedal pred prítomnými tam Modranmi: teda pôjdeme spolu. Keď sme prišli z Ivanky naspäť po železnici do Pezinka, išli sme zase stadiaľ pešo do Modry, ale musel som i dve – tristo krokov vopred ísť, aby som mohol upozorniť, aby mal ešte čas utiahnuť sa, ak by sa mal stretnúť s nejakou žandárskou patrolou, lebo už vyššie som podotkol, že mu nebolo dovolené z mesta sa vzdialiť. Cestu do Ivanky vykonal teda potajme, neoznámiať ju patričnému žandárskemu veliteľstvu. Mojm vedomím bol len raz v Ivanke, vtedy so mnou. Z akej príčiny bol Ľudovít Štúr v Ivanke u Obrenoviča, neviem. Dozvedat' som sa nechcel, a sám E. Štúr mi nepovedal. Dovedol som ho do kaštiela, a ja potom odišiel som do hostinca, kam asi po dvoch hodinách i E. Štúr za mnou prišiel.“

Otázny je cieľ týchto stretnutí. Spisovateľ Jaroslav Rezník vyslovil názor, že šlo o politické stretnutia. Obrenovič ako politický emigrant často cestoval do Ženevy a v tomto období Ženevu navštevoval aj ruský revolučný demokrat Alexander Ivanovič Gercen, ktorý bol tiež politickým emigrantom, žijúcim v Londýne. V Ženeve sa určite stretol s Obrenovičom. Štúr v Modre písal Slovanstvo a svet budúcnosti a podľa J. Rezníka je pravdepodobné, že chcel cez Obrenoviča nadviazať kontakty s ruskými revolučnými demokratmi.

Štúrov spis Slovanstvo a svet budúcnosti, v ktorom sa orientuje na cárské Rusko, je považovaný za jeho politický závet. Vzťahy ku slovanským národom budoval celý svoj život, základom bola kollárovská a neskôr jeho vlastná koncepcia slovanskej vzájomnosti. E. Štúr mal hlboké poznatky o histórii a kultúre každého jedného slovanského národa, ovládal slovanské jazyky, sám v nich aktívne písal, pestoval priateľské styky so spisovateľmi slovanského sveta. Hĺbku znalostí zužitkoval pri vzniku svojich kníh a článkov uverejnených v slovenských, českých a ďalších slovanských periodikách. Duchovný odkaz Ľudovíta Štúra prechádza do povedomia verejnosti už celé generácie, idea slovanskej vzájomnosti pretrvala a aj v súčasnej dobe je badateľná pri kultúrnej spolupráci slovanských národov.

(Autorka je kurátorka SNM-Múzeum Ľudovíta Štúra v Modre)

Zoznam použitej a citovanej literatúry:

- Hučko, Ján: Život a dielo Ľudovíta Štúra. Osveta, Bratislava, 1988.
- Klátik, Zlatko: Štúrovci a Juhoslovania. Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, Bratislava, 1965.
- Lačný, Daniel: Príspevok k životopisu Ľudovíta Štúra. In: Slovenské pohľady, roč. XIX, Turčiansky sv. Martin 1899.
- Matula, Vladimír: Ľudovít Štúr a myšlienka slovanskej vzájomnosti. In: <http://www.stur.sk/prispevky/vzajomnost1.htm>
- Rapant, Daniel: Slovenské povstanie r. 1848 – 48. Matica slovenská, Turčiansky sv. Martin, 1937.
- Rezník, Jaroslav: Túry do literatúry. Revidované vydanie. Po literárnych stopách Slovenska. Slovart, Bratislava, 2012.
- Štúr, Ľudovít: Slovania, bratia! Dielo v piatich zväzkoch. Zväzok II. SVKL. Bratislava, 1956.

K etnogenéze Slovanov Viktor Timura

(príspevok prednesený na konferencii „Slovanstvo a svet súčasnosti 8.12.2015)

Slovania majú oveľa bohatšiu minulosť ako ktorékoľvek iné etnikum Európy už pred naším letopočtom. Len sa o tom nevie a nepíše. Západoeurópska filozofia dejín a historiografia, až na malé výnimky, Slovanov a ich minulosť z európskych dejín vydedili a vynaložili značné úsilie, aby sa na Slovanov a ich minulosť zabudlo. Lenže brázdy vyorané tak veľkým spoločenstvom, akým sú Slovania sa z planéty ani z dejín odstrániť nedajú. Neúspešne sa skončili aj opakované pokusy o zotročenie i zničenie Slovanov vojensky.

Je to problém tiahnucci sa vyše dvetisíc rokov od čias invázie germánskych kmeňov do strednej a západnej Európy z Jutského polostrova (Dánsko) a Škandinávie na rozhraní letopočtov. Je to problém vzťahu: Európa a Slovania - Slovania a Európa i ostatný svet. Kde sú korene tohto dvetisíc rokov známeho, no smutného príbehu? Odpoveď je dôležitá, lebo súvisí s našou najstaršou minulosťou, s tou časťou, ktorú nenachádzame ani v našej historiografii. Značná časť kultúrnej verejnosti intuitívne pociťuje, že európska aj naša historiografia nám zostali niečo dlžné.

Niektorí západní historici 20. storočia sa v tomto smere začali vyjadrovať aj veľmi kriticky. Spomeňme aspoň Christofera Dawsena, anglického historika 1. polovice 20. storočia, alebo Normana Daviesa, žijúceho anglického historika či Jacquesa Le Goffa, vedúcu osobnosť francúzskej skupiny historikov Anales. Osobitne N. Davies je nevyberavým kritikom súčasných európskych dejín a „*pochybných konceptov západnej civilizácie*“.

Kritika je síce dobrá, ale tá ešte vôbec nič nerieši ani nevyrieši. Pohnúť problémom predpokladá najprv seriózne spracovať a dostať do širokého povedomia európske dejiny, akými skutočne boli a sú, spolu s miestom, aké v nich mali a majú Slovania. Kľúčom k hľadaniu nového, objektívneho pohľadu na európske dejiny je etnogenéza Slovanov, postupné rozkrývanie vývoja na európskom kontinente od vzniku človeka.

Etnogenéza Slovanov, nie je však záležitosť historikov, proti ktorým sa často obracia pozornosť nespokojencov pre nevyjasnenosť začiatkov našich dejín. Historici na tom majú svoj podiel, ale nie za všetko môžu historici. V plnej miere však za to nesie zodpovednosť slovenská spoločenskovedná intelektuálna elita. Historiografia začína tam, kde začínajú písomné pamiatky. Pre historikov je preto celkom mimo ich predmetu celé obdobie *praveku* a do značnej miery aj *staroveku* (končí sa r. 476), s prelínaním až do začiatkov stredoveku. Kto má teda riešiť viac ako 98 % našej minulosti, ak berieme do úvahy objavenie sa dnešného človeka pred 130-tisíc rokmi, alebo dokonca viac ako 99,9 %, ak berieme do úvahy aj vývoj našich predkov – rod Homo (od 2 miliónov rokov).

Kto chce skutočne riešiť etnogenézu – a nielen Slovanov, ale Európanov vôbec - musí začínať pôvodom a vývojom k dnešnému človeku, jeho objavením sa. Historiografia nedisponuje metodologickými prostriedkami na to, aby sa zmocnila tohto celého obdobia minulosti – teda etnogenézy. A kto si neprečíta 20 dielov ruskej archeológie spolu s nemeckým časopisom *Eurázia antiqua* – začal vychádzať od roku 1995, ale nielen týchto prameňov, nemal by s etnogenézou ani začínať, lebo potom je to iba fantazírovanie a špekulatívne konštrukcie bez opory v poznatkovom zázemí.

Kto má teda riešiť etnogenézu? Náš archeológ P. Máčala v publikácii *Etnogenéza Slovanov v archeológii* (1995) pripomína, že bez archeológie to nie je možné. Zároveň však konštatuje, že archeológia nemá metodologické prostriedky na riešenie celej šírky problémov a otázok, ktoré do etnogenézy vstupujú.

Na to je povolaná *filozofia dejín ako syntéza interdisciplinárnych poznatkov*. Je zaujímavé, že od 19. storočia, keď sa vyhocovali pohľady západnej Európy na Slovanov, filozofia dejín sa dielami J. G. Herdera a G. E. F. Hegla, vytratila. Okrem malých výnimiek, alebo len okrajovo, sa ani nevyučuje. To, čo sa v súčasnosti občas objavuje pod názvom „filozofia dejín“, nijakou filozofiou dejín nie je (ako je to v prípade práce K. R. Poppera - *Otvorená spoločnosť*, ale nielen v tomto prípade). Skôr to má odvieť pozornosť od filozofie dejín, pretože tá by odhalila súčasné falošné dejiny Európy poplatné politickým záujmom.

Východiskom filozofie dejín a metodologickou *Ariadninou niťou* je *antropológia – pôvod, vznik a vývoj človeka*. Dejiny sú dejinami človeka, jeho ontotvornej činnosti a dejinotvorných aktivít. Bez človeka by nebolo nijakej spoločnosti ani nijakých dejín.

Filozof, ktorý sa pustí do tejto komplikovanej a širokej problematiky etnogenézy však hneď na začiatku narazí na protirečivý zápas o teoretický výklad pôvodu a rozšírenia človeka na našej planéte. Ide o dve rozdielne teórie. *Prvá je monogenetická*. Podľa nej človek vznikol v Afrike a odtiaľ sa rozšíril na staré kontinenty (do Európy a Ázie). Zástancovia monogenetickej teórie nemajú však spoľahlivé archeologické dôkazy na jej podporu. Opierajú sa zväčša o výskum DNA genetika Allana Wilsona z californskej univerzity v Berkeley, ktorý z tohto výskumu „stvoril“ „mitochondriálnu Evu“, ktorá sa mala objaviť pred 250-tisíc rokmi v Afrike. Vo výskume je pritom celý rad problémov (nereprezentatívna vzorka, štatistická chyba, výsledok ukázal na vek 50-500-tisíc rokov, z čoho urobili priemer 250-tisíc rokov, ale to môže byť tak 50-tisíc ako aj 500-tisíc, čo zásadne mení skutočnosť atp.).

Ďalšie argumenty na podporu tejto teórie sú iba hypotetické predpoklady. Monogenetickú teóriu však najviac spochybňuje ďalší podobný výskum na 4,5-krát väčšej vzorke, ktorý urobila výskumná skupina D. Wallacea z Emory University v Austrálii. Na základe získaných výsledkov dospela k názoru, že naším predkom je síce žena, ktorá žila asi pred 200 - 150-tisíc rokmi, ale *na rozdiel od predchádzajúceho výskumu zistili, že typ DNA dnešného človeka, sa najviac podobá DNA opíc, ktoré sa vyskytovali v Ázii a nie v Afrike*. Okrem toho zistili, že jednotlivé rasy majú špecifické DNA, ktorou sa od seba odlišujú. Na základe týchto poznatkov vyslovili hypotézu, že naša spoločná žena - pramatka („mitochondriálna Eva“) žila v južnej Číne, ktorú označili za kolísku ľudstva. Takže si vyberte, ktorá je tá naša-vaša mitochondriálna matka.

Druhá teória je multiregionálna. Podľa tejto novej teórie človek vznikol na viacerých miestach našej planéty v približne rovnakom čase z *Homo erectus*. Konkrétne na troch až štyroch miestach (Afrika, Kaukaz a Čína, možno aj ostrov Jáva v Indonézii) . Multiregionálna teória, aj keď tiež nie je bez problémov, je podložená a založená na oveľa serióznejších a nesporných

poznatkoch, a dáva odpoveď aj na vznik rás, čo je ďalším sporným a politicky citlivým teoretickým problémom. S multiregionálnou teóriou prišli čínski antropológovia a pridali sa k nej aj A. G. Thorne, M. H. Wolpoff, D. W. Frejer a ďalší bádatelia z univerzít v Austrálii i USA.

Niekoľko poznámok k samotnému človekovi. Dnešný človek sa objavil pred 130-tisíc rokmi. Aj R. Leakey, ortodoxný zástanca monogenetickej teórie v publikácii *Pôvod človeka* (Bratislava 1995) tvrdí, že človek pri svojom objavení, okrem vzhľadu, sa ničím nelíšil od svojich predchodcov a neandertálcov (ani výrobou nástrojov). Prvý prejav prebúdajúceho sa vedomia archeológovia zistili na kuse okra s pravidelnou mriežkou z jaskyne Blombos v južnej Afrike, ktorý je datovaný do 77-tisíc rokov.

Archeológovia približne v rovnakej dobe na rozhraní achueléenskej a moustierskej kultúry v kaukazských jaskyniach Kudara I, Kudara III, cucchvatského jaskynného komplexu a v ďalších objavili stopy, ktoré nevyvolávajú pochybnosti o existencii kultu medveďa.

Množstvo podobných archeologických poznatkov v jaskyniach po celej Európe, ktoré svedčia o rozšírení kultu medveďa je svedectvom, ktoré nemožno poprieť, že dnešný človek sa rozšíril po Európe z Kaukazu. Nižaké podobné stopy po tom, že človek do Európy prišiel z Afriky, archeológia nemá k dispozícii, okrem špekulatívnych, poznatkami nepodložených konštrukcií, napríklad o tom, že z Afriky sa najprv predchodca človeka rozšíril na staré kontinenty, potom sa po menej ako 1,5 milióna rokov vrátil do Afriky ako *Homo erectus*, z ktorého sa vyvinul dnešný človek a ten sa znova rozšíril na staré kontinenty atp. Na túto hypotetickú konštrukciu však zástancovia monogenetickej teórie nemajú archeologické ani iné poznatky, ktorý by túto teóriu podporovali, ako je to v prípade rozšírenia kultu medveďa do Európy z Kaukazu a tým aj potvrdenia pôvodu Európanov z Kaukazu.

Ďalšou etapou bol vývoj rečových orgánov. Vynútil si ich tlak prebúdajúceho sa vedomia na organizmus, aby spolu s prebúdajúcou sa schopnosťou „vidieť“ svet, mohol ho aj príslušným spôsobom nielen zvyčajne nazvať (tým, že pomenovával veci, javy a vzťahy), ale aj vyjadrovať. Rečovú kompetenciu, podľa

V. Soukupa (*Dejiny antropológie* – Praha 2004) človek získal 45-tisíc rokov pred n. l., spolu s hypertrofiou obraznosti. Dôkazom obraznosti sú venuše, jaskynné a skalné maľby a rytiny, ktoré sa začali objavovať medzi 40-35-tisíc rokmi pred n. l. Obraznosťou si vtedajší človek vypomáhal pri komunikácii, lebo sa ešte nevedel vyjadrovať v ucelených myšlienkach – vetách.

Jazykovú kompetenciu získal človek až po doformovaní 2. signálnej sústavy, čo sa podľa B. F. Poršneva udialo na konci poslednej ľadovej doby medzi 25-10-tisíc rokmi. Vtedy získal aj dedične zakotvenú jazykovú schopnosť v našej hlbinej štruktúre, o ktorej hovorí Noam Chomský. To bol a je základ a východisko pre diferenciaciu dovtedy jednotného obyvateľstva Európy (severokaukazskej eurpidnej čeľade). Začali sa formovať tri veľké jazykové rodiny: keltská (západne od Rýna po Atlantik), slovanská (východne od Rýna po Don) a germánska (na území Šlezvicka-Holštýnska, Jutskom polostrove s dánskymi ostrovmi a v Škandinávii) (Mithen), ktoré vyústili neskôr do vetiev. Štvrtá, stredomorská sa začala formovať oveľa neskôr.

Toto je základné východisko pre etnogenézu európskych etníc, Slovanov zvlášť. Takže nijaký príchod Slovanov v 5. či 6. storočí n. l., čo sú len teoretické konštrukcie nemeckých jazykovedcov a historikov 19. storočia, nepodložené nijakými poznatkami. Tí na základe informácie z najstaršej indickej písomnej pamiatky *Védy*, vyhlásili, že Árijci prišli z Indie do Európy, aj keď tento písomný prameň hovorí o príchode Árijcov do Indie Chajbarským priesmykom, nie o príchode Árijcov z Indie do Európy. Árijcov vyhlásili za Germánov a z toho vzišla aj tzv. Retziova teória o čistej germánskej rase. Na začiatku 19. storočia mali práce nemeckých bádateľov dokonca v názve „Indogermáni“. Keď sa to ukázalo neúnosné, termín „Indogermanen“ vymenili za „Indoeurópsky“, ktorý prežíva do súčasnosti. Nikdy však nijakí Indoeurópania neexistovali ani indoeurópsky jazyk. Tento termín má iba odvieť pozornosť od najstarších dejín Slovanov a ich podielu na formovaní Európy a najstarších európskych dejinách.

Prečo je teda etnogenéza Slovanov kľúčom k novému pohľadu na minulosť a dejiny Európy? Do 10.tisícročia, do vzniku jazykovej kompetencie, tu bola Európa s jednotným obyvateľstvom, ktoré sa

rozšírilo z Kaukazu ako severokaukazská europidná čeľaď. K diferenciacii došlo až jazykovo-kultúrnym odlišením sa západnej a severnej časti z dovtedy jednotnej európskej populácie – od severokaukazskej europidnej vetvy. Väčšina však zostala na pôvodnom území od Kaukazu po Rýn s vlastným jazykovo-kultúrnym a hodnotovým systémom – a to sú Slovania. Tento pohľad je v súlade aj s evolučnou teóriou, podľa ktorej základom je *druh* (*Homo sapiens sapiens*), ten sa člení na *plemená* (africké, kaukazské a ázijské), plemená na *čelade* (iránoindná, mediteránna, europidná), *vetvy* (slovanská, germánska a keltská vetva), z ktorých sa v formujú samostatné etnicko-národné spoločenstvá. Niektorí západní bádatelia evolučnú teóriu spochybňujú, lebo jej poznatky nepotvrdzujú monogenetickú teóriu, naopak, túto spochybňujú.

Na záver:

Národ, ktorý sa nedokáže dopátrať svojho pôvodu, zmapovať svoju minulosť od najstarších čias do súčasnosti v širších kontextoch spolupatričnosti k najbližšiemu, v našom prípade k slovanskému, ale aj k európskemu a svetovému spoločenstvu, visí v historickom vzduchoprázdne zmietaný neistotou a pochybnosťami o sebe samom. Vyspelý suverénny národ cudzie neprijíma slepo, ale selektívnym spôsobom a v súlade so zásadami kultúrnej syntézy – to čo preberá prispôsobuje vlastnej kultúre a hodnotovým preferenciám. Mladú generáciu je nevyhnutné viesť k etickým hodnotám života v duchu a tradíciách našich predkov. Pokiaľ národ nenaplní tieto kritériá, je viac alebo menej bezprostredne ohrozená jeho budúcnosť.

PRIESTOR SLOVA

Konferencia: Slovanstvo a svet súčasnosti

Dňa 8. 12. 2015 v kongresovom centre SAV na Štefánikovej ul. v Bratislave sa uskutočnila konferencia s medzinárodnou účasťou na tému „**Slovanstvo a svet súčasnosti**“, ktorá bola v rámci v Slovenskej republike prebiehajúceho Roka Ľudovíta Štúra venovaná odkazu tohto veľikána pre našu súčasnosť.

Konferenciu organizovali Združenia slovenskej inteligencie; do jeho realizácie sa zapojilo aj Združenie slovanskej vzájomnosti.

Účastníkov v mene organizátorov privítal predseda Združeni slovenskej inteligencie Viliam Hornáček, ktorý otvoril konferenciu referátom o Ľudovítovi Štúrovi a jeho odkaze pre súčasné generácie, pričom zdôraznil, že Štúr nesporne patrí k nadčasovým morálnym autoritám slovenských aj slovanských dejín. Stručne tiež načrtol základné východiská zo súčasnej krízy a hlavné priority slovanstva v budúcnosti. Filozof a kulturológ Viktor Timura predložil nové dôkazy o etnogenéze Slovanov, ich starobylosti a význame pre európsku civilizáciu, ľudstvo a svet. V nasledujúcom referáte Roman Michelko objasnil Štúrovu politickú koncepciu a predstavy o spolupráci Slovanov. Zároveň však kriticky zhodnotil aj súčasný stav. Historik Pavel Mičianik uviedol mnohé konkrétne prípady, keď sa slovanská vzájomnosť a spolupatričnosť prejavila v krízových obdobiach 2. svetovej vojny. Andrej Janco podporil svoju fundovanú argumentáciu o súčasnom stave Slovanstva premietnutím množstva štatistík a grafov, čo zvýraznilo jej zrozumiteľnosť. Známy televízny komentátor a publicista Ľubomír Huďo podrobil kritike bruselský centralizmus a vnucovaný multikulturalizmus, na ktorého troskách vidí budúcnosť Slovanstva, ktoré má historickú šancu prevziať civilizačnú štafetu ľudstva. Už štandardne vysoko kvalifikovanú analýzu súčasných svetových trendov a ich vplyvov na

náš život a budúcnosť Slovanstva brilantne zvládol známy ekonóm Peter Staněk. Odborník na medzinárodné vzťahy František Škvrnda sa zameril na pôsobenie Slovanstva v európskom a celosvetovom kontexte. O postavení a úlohách slavistiky v Ruskej federácii hovoril a zároveň premietal dokumenty člen Ruskej akadémie vied Michail Jurievič Dronov. Jozef Mižák predniesol spoločný referát vytvorený s Dušanom Šlosárom, kde sa autori zaoberali útokom globalizačných síl na tradičnú rodinu a jej úlohu v spoločnosti. Na záver pracovnej časti konferencie vystúpil Bohdan D. Ulašin, ktorý oboznámil účastníkov s názormi a postojmi mladej slovenskej generácie k vlastnej slovenskej identite a Slovanstvu.

V závere konferencie boli prijaté dva dokumenty „Bratislavské memorandum – Slovanstvu a svetu“ a „Bratislavská výzva – Slovanskí bratia!“

V tomto čísle časopisu Slovanská vzájomnosť uverejňujeme niektoré príspevky, ktoré odzneli na konferencii ako aj Bratislavskú výzvu. V uverejňovaní príspevkov budeme pokračovať aj v ďalšom čísle. Materiály budú uverejňované postupne aj na našej web-stránke.

Redakcia

Bratislavská výzva - Slovanskí bratia!

Dozrel čas nášho osudového rozhodnutia. Čas, ktorý nás vyzýva, aby sme predpovede veľkých osobností našich aj svetových dejín naplnili činmi a dali nášmu životu novú motiváciu a perspektívu.

Otvára sa horizont novej zodpovednosti za nás aj za ľudstvo a svet, balansujúci v súčasnosti nad priepasťou vojnovéj katastrofy nepredstaviteľných ničivých následkov a možno aj zániku ľudstva.

Zanechajme vzájomné spory, zasadnime za stôl vzájomnej dohody. Na znak svojej zrelosti a múdrosti – ako slobodný prejav

našej dobrej vôle a nádeje a základ nových, skutočne bratských vzťahov – vytvoríme a podpíšme pred tvárou celého sveta dokument **Magna charta slovanských národov**. Prejavme týmto aktom, ktorý vyjadruje vzájomné zmierenie, porozumenie a partnerskú spoluprácu, svoje odhodlanie prevziať civilizačnú štafetu ľudstva. Naplníme zmysel svojho života uskutočňovaním slovanskej renesancie – ako obrody humanizácie vzťahov a kultúrnosti, ktorá bude na prospech tak Slovanstva, ako aj celého ľudstva.

Máme jedinečnú a neopakovateľnú príležitosť uplatniť a rozvíjať všetky pozitívne vlastnosti nášho charakteru a – dokázať tak, že sme národy tvorcov hodnôt a nie ich ničiteľov, že mierová tvorivá priateľská spolupráca je nám nepomerne vlastnejšia ako vojnové konflikty.

Túto výzvu doby a zároveň neopakovateľnú historickú príležitosť pre Slovanstvo a svet nemáme právo odmietnuť!

Napodobňovanie cudzích vzorov a žitie podľa cudzorodých ideológií a projektov sa v konečnom dôsledku - celkom prirodzene a zákonite - obrátilo proti nám. Je čas vrátiť sa k sebe, k vlastnej podstate našej slovanskej identity a charakteru a žiť už konečne tak, ako to vyhovuje nám a nie cudzím.

Máme na to – tak ako všetky národy sveta, ktoré tak už dávno žijú – prirodzené právo. A ak sa tohto neodňateľného práva a nevyhnutnej podmienky slobody a ľudskej dôstojnosti nevzdáme my sami, bude už navždy trvalou súčasťou nášho života.

Nepremeškajme svoju historickú príležitosť a naplníme predpovede našich velikánov aj zmysel nášho života svojimi činmi!

Bratislava 8. 12. 2015

Účastníci konferencie
Slovanstvo a svet súčasnosti

Ľudovít Štúr ako tvorca slovenskej politickej koncepcie Roman Michelko

*(príspevok prednesený na konferencii Slovanstvo a svet
 súčasnosti 8.12.2015)*

Pri pokuse o uchopenie Štúra ako politika, resp. tvorca politickej koncepcie si musíme uvedomiť niekoľko skutočností. V absolutistických monarchiách (a habsburská monarchia do roku 1848 takou nesporne bola a s výnimkou rokov 1848 – 1849) tu až do Októbrového diplomu v roku 1860 v podstate neexistuje politický život v tradičnom zmysle, ako ho chápeme dnes. V takýchto politicky uzavretých systémoch sa politika redukuje na intrigy vnútri dvorskej komary, prípadne, ak sumár vnútorných rozporov presiahne istú hranicu, spoločnosť sa stane objektom vzbúr či dokonca revolúcií. Politika v dnešnom ponímaní, teda s fungujúcim parlamentným systémom a systémom politických strán, ktoré odvodzujú svoju legitimitu od volieb, v čase pôsobenia Štúra v Uhorsku, s výnimkou krátko revolučného obdobia v roku 1848, v podstate neexistovala.

Štúrov život lemujú nasledujúce míľniky - štúdium na bratislavskom lýceu, vstup do Spoločnosti reči a literatúry československej, štúdium v Halle, pôsobenie na Katedre reči a literatúry československej, kodifikácia slovenčiny podľa stredoslovenského nárečia, rozkol z Čechmi ale aj s časťou slovenských osobností na čele s Jánom Kollárom, odmietnutie Palackého koncepcie austroslavizmu, vydávanie aj politických novín, účasť na uhorskom sneme, vyhlásenie SNR a účasť na dobrovoľníckych výpravách po boku Viedne, taktický príklon k Rakúsku, sklamanie z rakúskej politiky v časoch Bachovho absolutizmu a mesianistická viera v Rusko, ktorá sa prejavila v jeho politickom zázve *Slovanstvo a svet budúcnosti*. Samozrejme, venovať sa všetkým aspektom Štúrových aktivít by si vyžiadalo celú monografiu, preto sa obmedzím na jeho vzťah k uhorskej politike.

Ak sa však máme venovať najzásadnejším politickým aktom, sotva môžeme začať inak než citátom Vladimára Mináča: „*Na počiatku bolo slovo. A to slovo bolo u Štúra.*“ Presadenie a neskôr kodifikovanie kultúrnej stredoslovenčiny ako spisovného jazyka bol zásadný sebauvedomovací akt. Bola to emancipácia voči kralickej bibličtine, a teda už imanentne obsahovala akt vymedzenia sa voči konfesionálnemu a aj českému prostrediu. Samozrejme, tento akt mal potom veľké dôsledky, o ktorých o mnoho rokov neskôr písal Milan Hodža v svojej práci *Československý rozkol*.

Druhým veľmi dôležitým krokom bolo založenie vlastných politických alebo presnejšie aj politických novín. Tým dostala nová slovenčina svoje sebatvrdenie, ktoré nebolo možno ignorovať.

Tretím krokom bola Štúrova účasť v uhorskom sneme. Špecifikom mnohonárodného Uhorska - na rozdiel od iných európskych krajín bolo, že až do štyridsiatich rokov devätnásteho storočia bola snemovou rečou latinčina. V tom období mala v rámci modernizácie štátnej správy nahradiť latinčinu ako mŕtvy jazyk maďarčina, ktorú hornouhorskí slovenskí zemanovia ovládali slabo alebo vôbec. Ďalším dôvodom bol mocenský boj medzi staršími konzervatívami a mladšou generáciou šľachticov. Tí ovládali maďarčinu a sledovali liberálny program, ktorého kľúčovým bodom bolo presadenie zdanenia šľachty, ktorá dovtedy žiadne dane neplatila. Keď potom začali vychádzať *Slovenskije národňje novini*, konzervatívci zistili, že nie sú celkom podľa ich predstáv. Fakt je, že Štúr rečnil na sneme ako poslanec za slobodné kráľovské mesto Zvolen a žiadal viac práv pre slobodné kráľovské mestá. Po ňom vystúpil Lajos Košút, ktorý niekoľkými slovami odkázal na svojho predrečníka s tým, že v tom a v tom bode s ním súhlasí. Štúr síce nebol taký liberálny ako Košút, ale na vkus zemanov bol stále dosť voľnomyšlienkársky. V priebehu rokovania uhorského snemu však prepukla revolúcia a tá viedla k prebudenie sa maďarského nacionalizmu, ktorý bol oproti iným nacionalizmom značne posunutý. Prebudенý maďarský nacionalizmus sa totiž nevymedzoval len voči Viedni, ale aj voči národnostiam na území Uhorska. Košútova koncepcia Uhorska ako taviaceho kotla, v ktorom by sa všetky národnosti pretavili na „Maďarov“, samozrejme,

u Štúra narazila. Na rozdiel od Kossútha bol Štúr človekom jedinej myšlienky: „*Dovoľte národom, aby boli slobodné: to bude pýcha ľudstva, to prinesie aj hmotný osoh všetkým, a to omnoho väčší, než má teraz hociktorý národ z druhého utláčaného národa – národy uhorské k rovnosti a pobratimstvu prevoláva...*“

„*Pre Košúta bola jediným a hlavným cieľom maďarskej revolúcie hegemonia maďarského národa. Vypätý nacionalizmus ako majetok a ako povodeň, ktorá stále nabera na prudkosti a špine, kým nezaplaví všetko, čo bolo veľké, čestné, pokrokové: kým panské peštianske kasíno nezotrie aj posledné zo vznešených slov vpísaných na revolučných zástavách.*“

„*A pretože Maďari samých seba najviac cenia, stoja šibenice nad hlavou druhých národov.*“

Štúrove dielo *Starý a nový vek Slovákov* prezrádza, že nebol socialista, bol skôr radikálny liberál, samozrejme vo vtedajšom politickom kontexte. *Nebol revolucionárom, ale ani zradcom revolúcie, bol prudký a vášnivý, ale i obozretný pestovateľ taktiky, bol rozhladený po svete, ale obmedzený jedinou myšlienkou: bol radikál, ale uctieval Petrohrad, bol potencionálnym Európanom, ale nemohol vytrhnúť nohy z rodného trasoviska.*

Agresivita maďarskej gentry, priame ohrozenie rodiaceho sa národa v revolučných časoch akosi prirodzene postavila Slovákov (v dvoch dobrovoľníckych výpravách) na stranu Viedne. Ako sa neskôr ukázalo, bol to omyl. Otázka je, či sme vtedy mali na výber, resp. aké boli reálne alternatívy. Štúr podpísal výzvu *Za jednotu mocnárstva Rakúskeho*. Bol to však len taktický ústupok. Strategická koncepcia Štúrova predpokladala emancipáciu tak od Nemcov, ako aj od Maďarov. Samozrejme, denná realita Bachovho absolutizmu tieto nádeje pochovala. Čoskoro to trpkó ľutuje, keď hovorí: „*Rakúsko sa rozhodlo všetky slovanské, maďarské, talianske národy vohnať do nemeckej klietky.*“

V čase rozčarovania píše svoj politický testament *Slovanstvo a svet budúcnosti*, v ktorom píše: „*Ostatne neveríme, že Francúzi aj uskutočnia túto veľkú ideu oslobodenia národov. Podľa našej mienky postaví sa na jej čelo iný národ, ktorý viac vytrpel, ktorý prechováva viac lásky voči ľudstvu než tí, ktorí sa častokrát viac ňou vystatujú, než aby v jej duchu pracovali.*“ Štúr tento národ vidí

v Rusku. Podľa Štúra sú Rusi chrbtovou kosťou slovanskej politiky, prvým článkom viery, silou, ktorá dovoľí udržať slovanský pohyb aj v najbeznadejších situáciách, je to jeho dôvera v budúcnosť. Je to jeho mesianistická idea - v tomto bode prestávajú všetky analýzy a kritické postoje.

Štúr je nielen mužom jedinej myšlienky, ale aj politikom jediného prostriedku. „ *Niet v Rusku takej nezhody medzi vládou a národom, ako je inde, v ohľade tom je tam väčší súhlas než kdekoľvek v Európe.*“ A tak trochu naivne čaká na časy, „*keď sa duch slovanský ešte viac rozšíri, keď sa pokrok slobody aj tam zjaví, vykoná táto zem diela veľké a dôležité pre Slovanstvo , vážne a rozhodujúce pre svet.*“

Ďalšie politické vymedzenie Štúra je voči Palackého konceptu austroslavizmu. Kodifikáciou kultúrnej stredoslovenčiny a odchodom od kralickej bibličtiny sa stal „zradcom“ pre istú a v tom čase značnú časť českej, ale aj slovenskej spoločnosti. Nepochopil ho Kollár, ale ani Palacký či Šafárik.

Štúr odmieta austroslavizmus: „*Myšlienka urobiť z Rakúska oporný bod pre slovenské kmene v Strednej Európe vyšla z hláv Čechov, menovite je výtvorom síce mnoho znalého a usadlého, ale bezmyšlienkovitého a krátkozrakého historiografa Palackého, ktorý sa ostatne pri jej koncipovaní dal do vleku českej šľachty, prívrženkyne Rakúska. Čechom sa pritom otváral výhľad na hegemoniu nad slovanskými kmeňmi v Rakúsku ... a tak sa tejto myšlienky chopili.*“

Štúr považuje myšlienku austroslavizmu za neslovanskú. Budúcnosť Slovanstva vidí mimo Rakúska a proti nemu veľký slovanský rovnoprávny svet s Rusmi ako prvými medzi rovnými. Táto Štúrova koncepcia bude platiť v hlavnom prúde slovenskej politiky až do vystúpenia hlasistov.

Štúr bol prvý, kto jednoznačne a aj širokým vrstvám zrozumiteľným spôsobom určil základné vlastnosti slovenského národa. V začiatkoch jeho pôsobenia ešte neexistoval akceptovaný slovenský literárny jazyk, ešte nikto nevyslovil, že Slováci sú

samostatné národné spoločenstvo líšiace sa od inojazyčných obyvateľov Uhorska a iných slovanských národov.

Po jeho smrti prevažná väčšina inteligencie so slovenskou materčinou používala jeho literárny jazyk, vznikla samostatná slovenská spoločenská verejnosť, ktorej členov spájali rad spoločenských zážitkov formovateľných vo vlastné dejiny. A to je aj jeho najväčší politický odkaz.

V tejto súvislosti vyvstáva otázka, či a do akej miery sa Štúrove proroctvá naplnili, resp. či a do akej miery bola jeho vízia reálna. Kvôli časovému priestoru sa nebudeme zaoberať vývojom Slovanstva v 20. storočí, ale skúsme si povedať, v akom stave sa nachádza dnes. Slovanská sunáležitosť, spolupráca a spoločný koordinovaný postup, povedzme v zahraničnej politike je determinovaný viacerými historickými záťažami z minulosti. Klasickým príkladom je Poľsko, ktoré dnes predstavuje hádam najrusofóbnejšiu krajinu Európy. Má to samozrejme svoje historické zázemie, Rusko asistovalo pri všetkých troch deleniach Poľska a samozrejme je tu trauma s obdobia paktu Ribbentrop – Molotov plus katynská trauma (prvá aj druhá – lietadlo s prominentami PR). Druhým traumatizujúcim faktorom Slovanstva je nedávna vojna na Balkáne v prvej polovici 90. rokov. Skončila sa akýmsi patom, slovanské národy žijú vedľa seba, častokrát aj v umelých a nefunkčných štátoch (Bosna) a ukazuje sa, že v týchto štátoch je konfesijná a kultúrna identita silnejšia ako etnická. No a nakoniec tu máme najhorúcejší konflikt vnútri slovanského sveta - spor medzi Ukrajinou a Ruskom. Presnejšie povedané nie je to spor medzi ruským a ukrajinským ľudom, ba dokonca ani ich politickou reprezentáciou, ale medzi prozápadne orientovanými ukrajinskými oligarchickými elitami a značnou časťou ukrajinského politického – ak také niečo vôbec existuje (nie etnického) národa. Aké sú teda perspektívy Slovanstva v 21. storočí? Aj pri najlepšej vôli musíme konštatovať, že komplikované.

Predsa len na niečom možno stavať. Rusko, ako štát najvýznamnejšieho slovanského národa dnes nie je imperiálna mocnosť (už počujem, ako sa bratislavská kaviareň škerí, ale

vysvetlím to). Pri rozpade ZSSR bol v podstate všetkým zväzovým štátom umožnený mierový odchod. Samozrejme, detaily boli komplikovanejšie, ale v zásade to bolo tak . Dnes ide o to, či po temných Jel'cinovských 90. rokoch sa Rusko ekonomicky ale aj vojensky stabilizuje a stane sa príťažlivou a nasledovania hodnou alternatívou Západu, ktorý sa topí v konfliktoch a problémoch. Rusko je obrovská a v kontexte s rozlohou riedko obývaná, na suroviny veľmi bohatá krajina. Ak by bola dobre spravovaná, povedzme ako Nórsko, v strednodobom horizonte by mohla predstavovať nasledovania hodný príklad. Ukazuje sa, že mäkká sila, teda sila príkladu a príťažlivosti je to, čo predovšetkým bude definovať veľmoci v budúcom období. Rusko za Putinovej éry nesmelo vykročiť aj touto cestou. Zastavilo sa masívne rozkrádanie a vývoz národného bohatstva za hranice, čoraz širšie skupiny spoločnosti začali viac alebo menej participovať na bohatstve krajiny. Tento trend bol najsilnejší v čase vlády dua Medvedev – Putin. Rusi chcú postupne vytvoriť priestor pre to, aby masívny exodus mozgov, ktorý nastal za Jel'cinovej éry, zastavili. Pod Moskvou vzniklo ruské Silicon walley – Stolkovo, Rusko viackrát ukázalo, že disponuje špičkovou technikou a to nielen vo vojenskej oblasti a nakoniec bolo to práve Rusko, ktoré ako prvé prijalo politickú zodpovednosť za dlhodobé neriešené problémy svetovej politiky a po dlhom otáľaní svetového spoločenstva razantne zasiahlo proti najväčšej hrozbe súčasnosti Daišu, resp. islamskému štátu. Ako som už spomenul v ostatnom čase je sila príťažlivosti možno rovnako, ak nie viac dôležitá, ako vojenská či politická sila. A budúcnosť a životaschopnosť Slovanstva bude priamo závislá na tom, či dokáže svetu prezentovať túto silu príťažlivosti, či sa dokáže vymedziť voči dekadentnému Západu a prezentovať jeho atraktívnejšiu alternatívu.

Idea Slovanstva na troskách bruselského centralizmu a vnucovaného multikulturalizmu

PhDr. Ľubomír Hud’o

(príspevok bol prednesený na konferencii Slovanstvo a svet súčasnosti 8.12.2015)

Koncepcia zjednotenej Európy v záujme deklarovanej mierovej budúcnosti a ekonomickej prosperity od začiatku smerovala postupnými krokmi k bruselskému centralizmu. Je otázne a v súčasnosti vlastne už aj evidentné, komu najviac vyhovujú kasta eurokomisárov, bruselská byrokracia a integračná štruktúra rôznych inštitúcií. Bruselský centralizmus je zlyhaním a problémy starého kontinentu nerieši, ale naopak prehlbuje a vyvoláva opodstatnenú nespokojnosť a kritiku. Možno ho reformovať, vylepšiť v záujme členských štátov únie? Veď práve stredná a východná Európa je momentálne fackovaným panákom, pretože si dovoľí pochybovať o kvótach utečencov z Ázie a Afriky, ktorých majú prijať jednotlivé európske štáty, stanovených europolitbyrom a podporovaných jeho oddanými služobníkmi. Kto vypovie poslušnosť, prestáva byť obľúbeným a spoľahlivým lokajom a nastupujú vyhrážky a vydieranie eurofondami. Cukor a bič – eurá a nátlak. Ruka v ruke s týmto prístupom kráča aj vnucovanie multikulturalizmu, ktorý zlyhal rovnako ako bruselský centralizmus. Už dávno nejde o vzájomné obohacovanie kultúr, životných štýlov a civilizačných výnimočností, ale o zápas o nadvládu, dominanciu a diktovanie pravidiel agresívnejšou a militantnejšou komunitou, ktorá ctí len svoje tradície, náboženstvo a normy. Vzdáme sa vlastnej identity, koreňov a odkazov našich predkov, len aby sme vyhovelí pomyselným a vnucovaným experimentom sociálnych inžinierov pasovaných na hlásateľov akéhosi zvráteného spoločenského napredovania? Máme ďalej lipnúť na integračnej podriadenosti v bruselských intenciách a nechať si nahovárať, že sme povinní znášať dôsledky koloniálnej politiky západných štátov a ich novodobých konfliktov na Blízkom východe, severe Afriky a v Strednej Ázii v podobe nekontrolovateľnej vlny imigrantov z krajín zmietaných vojnami, fanatizmom a nedostatkom? Povedzme si otvorene, napriek tomu, že v najvyšších európskych štruktúrach je

slovenský komisár, alebo na poste predsedu Európskej rady momentálne pôsobí poľský politik, únia slúži predovšetkým nemeckým a francúzskym záujmom. Pokiaľ ide o zahraničnú politiku, Brusel hrá úlohu poslušného asistenta geostrategických plánov anglosaského sveta, americko-britskej koalície, ukázal to aj najnovší prípad s Ukrajinou a ponúkanou asociačnou dohodou, čo napokon viedlo k bratovražednej vojne medzi Ukrajincami a Rusmi. Rovnako to bolo aj v nedávnej minulosti v rámci vojny medzi slovanskými národmi na Balkáne, ktoré sa zmenili na poslušných čakateľov pred bránami Bruselu na členstvo v Európskej únii a NATO. Pre slovanské národy v strednej a východnej Európe zostala v rámci bruselského centralistického modelu úloha poslušných štatistov, ktorí sa vzdali trhov, samostatnej hospodárskej i zahraničnej politiky a spejú do štádia nesvojprávnosti. Ak prejavia vlastný postoj, ako teraz v prípade krajín V4, Balkánu a novej poľskej vlády v odmietaní Západom nezvládnutej imigračnej politiky, okamžite sú na politickom a mediálnom pranieri.

Hovoriť o idei slovanstva ako o vzájomnej kultúrnej prepojenosti, hospodárskej spolupráci a koordinácii zahraničnej politiky slovanských národov a ich samostatných štátnych útvarov v záujme spoločných cieľov, si vyžaduje aj kritický pohľad do vlastných radov. Slovanské národy si samé totiž sťažovali svoju pozíciu a vybíjali vlastný potenciál a energiu vo vzájomných krvavých konfliktoch, a tak ochotne poslúžili záujmom vonkajších síl zameraných na ich oslabenie, rozvrat a manipulovanie. Žiaľ, ešte stále nie je minulosťou konštatovanie Ľudovíta Velislava Štúra v jeho diele Slovanstvo a svet budúcnosti: „Vskutku, srdcelomné divadlo je to vidieť, ako národ, v Európe počtom najväčší, je rozbitý, porozdeľovaný... všade len víťaznú káru cudzincov ťahá, iba ako materiál na pohodlné stavby pre iných slúži, a za odmenu za to všetko je potupou zasypaný, hanobením obhádzaný.“ Napísal to síce v 19. storočí, no ešte aj v 20. i v 21. storočí Slovan oboril sa na Slovana a vzťahy Poliakov – Ukrajincov – Rusov, či Srbov – Chorvátov – Slovincov sú stále otvorenými ranami, do ktorých sypú soľ oni samotní i takzvaní priatelia a spojenci zvonku, pretože takíto rozhašterení Slovania najviac vyhovujú níkym nevoleným silám, ktoré majú svoju predstavu ako deliť Európu, ako ju spravovať

a potom ju v jednom poslušnom košari usmerňovať v rámci Nového svetového poriadku. A k tomu ešte vo vlastných radoch slovanských národov je piata kolóna, ochotná slúžiť pre tučnú odmenu, kariéru a osobný prospech komukoľvek na úkor všetkého a všetkých, či už ide o politické elity, médiá alebo takzvaných občianskych aktivistov neschopných inej predstavy, než akú im predostreli inštruktori z tzv. západného demokratického slobodného sveta. Všetko ostatné je pre nich populizmus, extrémizmus, naivný romantizmus alebo služba Moskve.

Keď som už pri sypaní soli do otvorených rán, piatej kolóny a médiách, tak naše informačné prostriedky hlavného prúdu, čiže v súčasnej terminológii mainstream, ideu slovanstva nepovažujú za hodnú pozornosti. Skôr naopak, čo správa, komentár alebo diskusia, to ďalší príspevok k vzájomnej nevraživosti a polarizácii slovanského sveta z pozície washingtonsko-bruselských mentorov. Úplne jedno, či išlo o verejnoprávne médiá alebo súkromné - v bulvárnom alebo spravodajskom duchu, počas balkánskych vojen v poslednom desaťročí minulého storočia sme počúvali vždy a zásadne len o krvilačných Srboch, trpiacich Bosniakoch, prípadne hrdinských Chorvátov, ktorí si etnicky vyčistili územie od srbskej menšiny bez akýchkoľvek pripomienok západných ochrancov ľudských práv. V ďalšej etape sme sa dozvedali o vojnychtivých Srboch a nevinných Albáncov, pretože tak to predostreli svetu tlačové oddelenia a hovorcovia USA, NATO a Európskej únie. Žurnalistická úderka oceňovaných a renomovaných propagandistov a presstitútov vytrvalo vykresľuje do dnešných dní obraz srbských hrdlorezov a vojnových zločincov a len na okraj spomenie aj obdobné prípady zo strany Chorvátov, Bosniakov – vlastne islamizovaných Slovanov, prípadne Kosovskej oslobodzovacej armády. Rovnaký postup uplatňujú médiá hlavného prúdu aj pokiaľ ide o informovanie o súčasnej Ukrajine, z bojov na Donbase, kde sú ukrajinskí vojaci a dobrovoľné prápory s Banderovým odkazom vnímaní ako hrdinovia a ruské obyvateľstvo ako putinovskí separatisti, ktorí podporujú ruské vojenské komandá na ich ceste od Donecka a Luhanska až do Karlových Varov. Ruské obyvateľstvo na Kryme je pomýlené, no Tatári sú statoční bojovníci za jednotu Ukrajiny. Naším mediálnym hlásnym trúbam je všetko úplne jasné –

Rusi a Srbi sú jednoznační vinníci napätia, konfliktov a vojnových zločinov, Slováci a Česi, ktorí odmietajú s otvorenou náručou vítať budúcich staviteľov mešit a organizátorov „no go zón“, kam nevstúpi noha neverca, sú xenofóbovia a rasisti, a dobrý Slovan je ten, kto v hlbokom predklone čaká na inštrukcie z transatlantických centrál. Ide o akúsi zvrátenú snahu deliť národy v strede a na východe Európy na tzv. dôstojných Európanov, oddaných pokynom eurokomisárov a amerických diplomatických inštrukturov a nehodných Európanov balkánskeho typu a spoza Uralu, pretože sa nepodriaďujú falošným prorokom akejsi otvorenej spoločnosti, financovanej z pochybných finančných zdrojov ešte pochybnejších filantropov. V „našich“ printových a elektronických médiách nečítame, nepočujeme a nevidíme ani zmienku o tom, že všetky tieto konflikty nahrávajú tretej strane, nie ich účastníkom, že následky to má rovnako pre všetkých, či už sú Srbi, Ukrajinci, Rusi, Chorváti alebo Poliaci, žiadny apel na spoločné záujmy, blízku identitu, nápravu historických krívd a skoncovanie s nekonečnou odplatou, ktorá nič pozitívne neprinesie. Nie, nemusí ísť o nekritické hlásanie slovanskej vzájomnosti, ale aspoň o pokus snažiť sa objektívne a nestranne informovať, bez vytvárania pozitívneho obrazu o jednej strane a neustáleho hanobenia a kritizovania tej druhej.

Aj pri ďalšom faktore zohrávajú médiá dôležitú úlohu – ide o povinnú mediálnu výchovu k multikultúrnosti. Samozvaní lektori nám vytrvalo vstúpajú, ako ľudsky blízko máme k Nepálčanom, Tibetčanom, Kurdom, Albáncom, Sýrčanom, či Afgancom, ale paradoxne nás delia neprekonateľné diaľky od balkánskych Slovanov, Rusov, Bielorusov, či Poliakov. Ak začneme pripomínať ideu slovanstva, dozvieme sa, že je to nereálna, časom prekonaná chiméra z minulých storočí, ktorú možno tak nanajvýš spomenúť na rozptýlenie počas hodiny dejepisu.

Ako je to teda s ideou slovanstva, ktorá by mohla znovu ožiť ako jedno z aktuálnych východísk z ruín dvoch neúspešných európskych procesov - bruselského centralizmu a vnucovaného multikulturalizmu?

Oponenti ponúknu okamžitú odpoveď, či je riešením utopiť sa v ruskom mori, keďže Rusko bolo a je pre stúpenčov panslavizmu alebo novodobého obrodenia slovanských ideí tou vedúcou silou.

Rovnako sa možno utopiť aj v bruselskom mori, v oceáne Nového amerického storočia alebo vo vodách Nového svetového poriadku, v mase zdegenerovaného stáda bez identity, sebazoznania a perspektívy kontinuálneho rozvíjania historického odkazu predchádzajúcich generácií.

Jednotlivé slovanské národy zažili na vlastnej koži rôzne negatívne skúsenosti z vlastnej dielne ako polonizácia, čechoslovakizácia, sovielizácia, juhoslovanská federalizácia, odhliadnuc od iných, importovaných, ako maďarizácia, germanizácia, islamizácia, či amerikanizácia. Koncepcie vnucované despotickým centrom na úkor jedných a pre upevnenie moci druhých. Tadiaľ cesta určite nevedie.

Máme skúsenosti s Osmanskou ríšou, sovietskym impériom i novodobým sofistickým západným diktátom a vždy tu zohrávali dôležitú úlohu vnútorné rozbroje, skorumpované domáce politické elity a neschopnosť poučiť sa zo všetkých otrasov a pokusov o ovládnutie a diktovanie. Najvyšší čas, kým ešte nie je neskoro, aby Slovania z rôznych kútov Európy pochopili, že je nevyhnutná rázna zmena v prístupe k sebe samým. Nájsť spoločnú reč na základe historickej skúsenosti a dnešnej reality v medzinárodných vzťahoch. Uvedomiť si potenciál vo všetkých zdrojoch, ktoré jednotlivé slovanské štáty majú k dispozícii a nenechávať sa tlačiť do úlohy, Ľudovítom Štúrom spomínaného materiálu na pohodlné stavby pre iných. Máme viacero možností – skončiť v lepšom prípade ako europoidná konzumná masa lacných pracovných síl, či ako prívesok amerického ekonomického priestoru nenáročnej duchovnej úrovne, v tom horšom ako súčasť Eurokalifátu fanatických Alahových stúpcov. Prípadne hľadať inú možnosť – uvedomiť si, že sme navzájom na seba odkázaní. Nevracat sa k prekonaným koncepciám, neefektívnym pokusom a na princípe vzájomnej spolupatričnosti vytvoriť vlastnú víziu oživenia slovanskej idey v novodobom chápaní v podmienkach 21. storočia. Na začiatok postačí zaceliť staré rany v našej búrlivej histórii, nenechať sa manipulovať a byť si vedomí spoločnej tvorivej sily a možností.

KULTÚRA V TOKU ČASU

Plaidoyer pre výskum srbsko-slovenských literárnych stykov Nebojša Kuzmanović

Presvedčenie o skúmaní srbsko-slovenských literárnych stykov je späťe s našou ideou o potrebe vzkriesenia, obnovenia a zosilnenia slovanského spoločenstva. Podnety na uskutočnenie tohto zámeru sú v literárno-kultúrnej sfére, ale aj v súčasných globálno-politických a geostrategických vzťahoch. Čítajúc dielo Rista Kovijanića, Jána Kmeťa, Petra Milosavljevića, iných slavistov, ako aj našich historikov uzavreli sme, že v posledných troch storočiach zo všetkých národov (dokonca aj tých, s ktorými takmer celé storočie žili v spoločnom štáte), ktorými boli okružení, Srbi mali najlepšie vzťahy, kultúrne a politické, práve so Slovákmí.

Stáročia pod cudzineckou nadvládou – tureckou a rakúsko-uhorskou – Srbi a Slováci jedni v druhých spoznali spojencov a priateľov, na ktorých sa možno spoľahnúť v boji za národné oslobodenie, rozvíjanie svojho národného jazyka, autonómnej kultúry a budovanie vlastného štátu. Národné spojenectvo a kultúrno-literárna blízkosť medzi našimi národmi boli výrazné predovšetkým v druhej polovici osemnásteho, počas celého devätnásteho a do prvej polovice dvadsiateho storočia. Slováci „vchádzali do života Srbov v Uhorsku prostredníctvom školských a politických vzťahov,“ hovorí Nikola Radojčić a pokračuje: „Celkom presne bolo cítiť, že sa Srbi v prácach, pre ktoré ešte nemali školených ľudí, mohli práve na nich najviac spoľahnúť.“ (1)

Predtým boli tieto vzťahy a styky vo väčšej miere spontánne a individuálne. Neskôr boli dirigované sorealisticko-ideologicky. Po druhej svetovej vojne oba národy potlačili svoju národnú svojbytnosť

a bohatú národnú kultúru na úkor socialisticko-komunistickej ideológie, ktorá vnucovala ideu internacionalizmu a v súlade s tým aj znehodnocovala vlastné dejiny a tradíciu, takže kultúrno-literárne styky museli byť ideologicky vhodné a tým aj neautentické.

Národnú tradíciu, národné dejiny, vlastnú kultúru, jazyk a vieru v budúcnosť potrebujeme pre orientáciu v súčasnom uniformnom a „ľahostajnom“ svete, teda v „dobe prázdnoty“, ako ju nazýva francúzsky filozof Jules Lipovetzky (2), vo svete, ktorý neuznáva právo na odlišnosť, aby sme nezostali, kantovsky povedané, v „samoochutej nezrelosti“ (3), a tak sa dožili konca vlastných dejín.

Súčasná idea a prax globalizácie sú svetové procesy, takže sa dnes naskoľuje otázka, ako sa k nim má stavať naša kultúra. Ak sa tento svetový proces nekriticky prijíma, jestvuje nebezpečenstvo znehodnotenia národnej subjektivity (jazyk, tradícia, viera, národná literatúra), bez ktorej nejestvuje tvorba šitá na mieru človeka, lebo tvorba vyplýva z rozličnosti. Ak sa k tomu pridá kultúrny hegemonizmus, v ktorom tzv. „veľké“ kultúry (dnes je to jedna, západoeurópska) úplne potláčajú tzv. „malé“, alebo im slúžia len ako „poznámky pod čiarou“, dostávame sa do situácie, v ktorej sa „Babylonská veža“ znova stavia pred našimi očami. (4)

Ned'aleká dejinná skúsenosť (5) nás učí, k čomu vedie nekritické prijímanie jedného epochálneho hnutia – socializmu ako svetového procesu: k potláčaniu subjektívnych síl v prospech kolektivismu, aby neskoršie vysvitlo, že ten (kolektivismus) nemôže existovať sám osebe, čo rezultuje jeho pádom a rozkladom takého spoločenstva. Na druhej strane neprijímanie tohto procesu vedie k úplnej izolácii, ktorá sa predstavuje ako samoizolácia a ktorá zasa vedie k slabnutiu duchovno-kultúrnej tvorivosti, lebo bez kontaktov s inými upadá do kultúrnej sebestačnosti a podozrivého mesianizmu.

Jednou z možných ciest, ktorá by riešila túto ani najmenej špekulatívnu dilemu, ale naopak, veľmi reálne nebezpečenstvo pre existenciu tak našej minulosti, ako aj nejstej budúcnosti, by mohla byť i cesta „slovanskej vzájomnosti“. Aj keď sa táto slovanská cesta môže podobáť „dejinnému prežitku“, či „neoromantickému omylu“, nebude od veci pripomenúť, že sa dejiny nekončia ani 20. storočím, ani atlantickou kultúrou. Doterajšie dejiny svedčia o striedaní

rôznych civilizácií a tá slovanská, podľa Špenglerovej periodizácie, ani dodnes nedosiahla svoj vrchol.

Ideu slovanskej vzájomnosti medzi prvými systematicky hlásal roku 1835 Ján Kollár v diele *O literárnej vzájomnosti medzi rozličnými plemenami a nárečiami slovanskými*, vytvárajúc tak "platformu legitimacy vtedajších obrodeneckých snáh slovanských národov," hovorí Ján Kmeť. (6)

Podľa Kmeťa sa v srbskej slavistike, ale aj širšie vo vede, "slovanská vzájomnosť" hlavne považuje za všeobecný pojem zblíženia slovanských národov a pritom sa jasne nevidia odtienky a jestvujúce veľké rozdiely. Aby sa vyhlo tejto neúplnosti a abstraktnosti, navrhuje nevyhnutne rozlišovať: slovanskú vzájomnosť, slavizmus, panslavizmus (či všeslovanstvo) a rakúskoslavizmus.

V súvislosti s tým Kmeť v *Juhoslovansko-slovenských slavistických stykoch* podáva veľmi podrobné vysvetlenie, ktoré pre presnosť a dôležitosť uvádzame v úplnom znení: "Hoci na prvý pohľad hmlistá, idea slovanskej vzájomnosti z čias vytvárania základov pre národno-obrodenecké hnutia slovanské najmä menších slovanských národov, bola predsa precízne vykryštalizovaná, vydiferencovaná, definovaná a formulovaná ako humanistická kultúrno-duchovná spolupráca a nová kohézna sila etnicky príbuzných slovanských národov, takže by sa ako osobitná ideológia a presvedčenie o budúcnosti vlastného národa nesmela pliesť so slavizmom, slavianofilstvom, panslavizmom, rakúskoslavizmom, alebo inou osobitnou formou prejavovania slovanského povedomia alebo zoskupovania slovanských národov. Menšie (slavizmus) alebo väčšie prejavy (slavianofilstvo) slovanského povedomia môžu byť aj celkom neurčité, spontánne alebo samostatné, bez riadneho koncepčného presvedčenia, aké by idea slovanskej vzájomnosti musela mať, alebo ho záväzne predpokladá, kým zoskupovanie všetkých Slovanov (panslavizmus), alebo zoskupovanie Slovanov Rakúsko-uhorskej monarchie (rakúskoslavizmus) obyčajne predpokladá i spoločensko-politický operacionalizmus vlastných programových zásad, ktorý idea slovanskej vzájomnosti očividne nemá, lebo zostávajúc iba v duchovno-kultúrnej sfére a na úrovni futuristickej viery dbá na to, aby nezasiahla do konkrétnych

spoločensko-politických okolností alebo štátno-právnych záujmov." (7)

Na druhej strane Petar Milosavljević v knihe *Srbi a ich jazyk (Srbi i njihov jezik)*, chápe Kollárovu myšlienku „slovanskej vzájomnosti“ práve ako ideu, ktorá preniká do politickej sféry. „Ján Kollár bol, vo svojom texte, prvým z významnejších slavistov, ktorý otázku jazyka predovšetkým skúmal z politického a nie filologického aspektu. Dobrovský, Kopitar, Šafárik, ktorí rozlišovali srbský (čiže ilýrsky) od chorvátskeho jazyka, to robili na základe filologických kritérií. Ján Kollár tie rozdiely stieral na základe ideálov o slovanskej vzájomnosti. Následky toho jeho idealizmu boli celkom praktické. Jazyk, ktorý bol dovtedy pre slavistický svet iba srbským, sa stával aj srbským, aj chorvátskym.“ (8)

Kollár tvrdil, že jestvujú štyri slovanské národy: Rusi, Poliaci, Česi a Ilýri, kým k Ilýrom by patrili Srbi, Chorváti, Krania a Bulhari. Prekladateľ Kollárovej knihy *O literárnej vzájomnosti... slovanského národa* (Belehrad 1845), Dimitrije Teodorović, vo svojom preklade Kollárov termín *ilýrsky* nahrádzal slovom *srbský*: „...Učený a znamenitý druhotriedny Slovan nech sa aj do menších nárečí a podnárečí púšťa, ako je, napríklad, v ruskom nárečí maloruské, v srbskom (u Kollára ilýrskom, pozn. N. K.) chorvátske, vendské a bulharské...“ (1849: 8-9). Preklad Kollárovho článku v *Dennici Ilýrskej* (1836: 29, str. 115) hovorí: „Slovan učený a znamenitý, na druhom stupni stojaci, nech sa púšťa aj do podnárečí, ako, napríklad, v ruskom nárečí do maloruského, v ilýrskom do srbského, chorvátskeho, kraňského a bulharského...“ Podľa Milosavljevića Kollár mal v úmysle, aby zjednocovaním, a tým aj znižovaním počtu jazykov, zvýšil mieru komunikácie medzi slovanskými jazykmi, aby sa kniha uverejnená v jednom nárečí mohla čítať na celom slovanskom území.

Kollárova slovanská vzájomnosť a jeho „ilyrizmus“ boli založené idealisticko-romanticky, čiže boli „výplodom dobrých úmyslov“, takže ich tak treba i chápať a zo „vzájomnosti“ treba čerpať to, čo môže byť dnes použiteľné – jednou z tých vecí je aj revitalizácia srbsko-slovenských literárnych stykov.

Zo všetkých uvedených termínov, či ideových alebo ideovo-politických presvedčení, slovanská vzájomnosť sa nám zdá byť najprimeranejšou pre dnešnú dobu. Samozrejme, dnešná slovanská vzájomnosť sa musí, vo vzťahu ku Kollárovej, redefinovať. Musí si zachovať národnú svojbytnosť slovanských národov a na druhej strane musí umožniť vzájomné zblíženie slovanských národov.

Na konci 20. storočia všetky slovanské národy majú svoje štáty, ale ani jeden z nich nemá slovanskú rozoznateľnosť. Zo slovanských charakteristík sú tu hlavne vlastné nacionálne – slovanské jazyky, ale nič viac. V štátno-politickom zmysle sú to republiky občanov a v duchovno-kultúrnom spoločenstvá, ktorými vládne model modernomasovej kultúry západného typu, takže nemajú vlastnú rozoznateľnosť. Napríklad, medzi Českom a Slovinskom z jednej strany a Nemeckom z druhej, v kultúrnom zmysle nejestvujú rozdiely, dokonca je, z pozície globalizácie, žiaduce, aby ony celkom zmizli.

Dnes je situácia navonok ťažšia ako pred poldruha storočím, „keď jestvovali len tri slobodné a samostatné slovanské štáty - veľké Rusko, malé Srbsko a maličká Čierna Hora,“ hovorí Risto Kovijanić a pokračuje: „Cudzíe jazyky sa šírili nátlakom a niekde aj hrubou silou. ... Vo Varšave, Budyšíne, Prahe, Lubľane a Záhrebe mnohí hovorili po nemecky; v Bratislave, Užhorode a Novom Sade mnohí hovorili po maďarsky; v Skopje po turecky a v našich prímorských mestách po taliansky. V podmanených slovanských krajinách národný jazyk bol prenasledovaný, potláčaný a hrdúsený. Preto v krajoch, kde bol slabší národný odpor, najmä na perifériách jednotlivých národných celkov, odnárodňovanie prebiehalo v plnom prúde. Okrem Čiernej Hory a novooslobodeného Srbska, prebiehalo na celom slovanskom území od Baltického po Egejské a od Čierneho po Jadranské more. ... Potlačiť jazyk znamená potlačiť národ, zlomiť jazyk – zlomený je národný duch, zničiť jazyk – zničený je národ.“
(9)

Tým, že je spätá s duchovno-kultúrnou sférou, „slovanská vzájomnosť“, čiže dnešné **slovanské spoločenstvo**, má šancu pre nové obrodienie ako priťažlivý ideál hodnôt pre tie slovanské národy, ktoré veria, že budúcnosť nie je v západoeurópskej uniformnosti, ale v slovanskej, trochu „anarchickej“ rozličnosti, ktorá je jej *diferentia*

specifica. Niektorí to budú považovať za nedostatok, ale ak sa pozrieme ďalej, dejiny nás učia, že bez divergencie nieto existencie, ani budúcnosti.

Za čias Šafárika, Kollára, Štúra, Vuka, Njegoša, ruských a ostatných slovanských slavistov slovanská vzájomnosť sa prejavovala v písaní proglasov – Šafárikov *Proglas Slovákom* (Slovanom) z roku 1817, vo Vukovom zbieraní ľudových piesní z roku 1814, vo vypracovaní slovníkov národných jazykov, zakladaní národných kultúrnych združení, študovaní v slovanských mestách, blízkyh, častých a silných kultúrnych stykoch - hmotná pomoc, výmena kníh a listov atď. O stykoch a vplyvoch Kovijanić hovorí: "Pod vplyvom Vukových Srbských národných piesní (*Srpske narodne pjesme*) Kollár a Šafárik spolu so svojim spolužiakom Jánom Benediktím Blahoslavom ešte v Bratislave prišli na myšlienku zbierať a vydávať slovenské ľudové piesne, ktorých prvá zbierka sa zjaví roku 1823 (*Svetské piesne slovenského ľudu*)." (10)

Celé XIX. storočie bolo poznačené slovanskou vzájomnosťou. Jej výsledky boli viac než dobré: boli položené a upevnené základy pre mnohé vedecké disciplíny a kultúrno-vedecké inštitúcie (dejiny literatúry u Srbov - Šafárik, Maticu srbskú, Maticu slovenskú a Maticu českú, akadémiu vied u Srbov, Slovákov a Chorvátov, gymnáziá - Karlovske a Novosadske atď.)

Príklad na klasické slovanské priateľstvo uvádza Risto Kovijanić v článku *V duchu Kollára, Šafárika a Štúra* z roku 1939: "Najradšej ukazujeme na klasický príklad bratstva a spojenectva slávneho srbského cára Dušana a slávneho českého kráľa Karola IV., "otca vlasti", ktorý písal Dušanovi takto: "*Najmilší brat! My sme vo svojej kráľovskej hodnosti blízki a ešte viac nás zblízuje náš vzájomný vznešený slovanský jazyk, ... a vznešenosť toho jedného šľachtného jazyka z Milosti Božej ako šťastné znamenie tvorí v nás rovnaké cítenie*"..." (11)

O ideji slovanskej vzájomnosti dnes, o potrebe vzájomného prekladania literárnych diel ešte pred tridsiatimi rokmi hovoril Risto Kovijanić: "V porovnaní so stavom do roku 1918, Slovensko zaznamenalo obrovský pokrok v duchovnom, hmotnom a každom inom ohľade. Vyvinuli veľkú vedeckú, literárnu a literárno-prekladateľskú aktivitu. My sa nachádzame v úctyhodnom položení,

keď ide o ich záujem o nás, o našu literatúru a kultúru. Preložili mnohé diela našich spisovateľov, ale my, žiaľ, okrem Slovincov, takmer nič neprekladáme z ich literatúry. Na Univerzite Komenského, v akadémii, vo zväze spisovateľov a v knižniciach majú mnoho znalcov srbochorvátskeho jazyka. Medzi nimi je i skupina Slovákov z Vojvodiny: A. Sirácky, bývalý predseda akadémie, M. Topoľský, bývalý rektor univerzity, Dr. Klátik a Dr. J. Sirácky, Vrbacký, Čaplovič, Čajak... Aktívni sú i významní slavisti, univerzitní profesori a vedeckí pracovníci Stanislav, Pišút, Paulíny, Tobík, Ondruš, Bunčák, Fridecký, Choma, Ambruš, Brtáň, Kotvan atď. Všetci sú naši veľkí priatelia." (12) Je to skutočne impozantný počet slovenských vedcov, ktorých práca je vbudovaná do základov slovanského spoločenstva a budovania srbsko-slovenských literárnych vzťahov.

Idea slovanskej vzájomnosti, aj napriek mnohým prekážkam, nie je abstraktným heslom, lebo sú slovanské styky prítomné dodnes: slavistické snemy a spolupráca slavistov, filmové a hudobné festivaly slovanských a pravoslávnych krajín, vzájomné návštevy folklórnych súborov (najvýraznejšie tých z Ukrajiny, Slovenska a Srbska), návštevy cirkevných spevokolov, spolupráca srbských a ruských intelektuálov. Najmenšia spolupráca je v knižnej oblasti, lebo sa veľmi málo navzájom prekladá a to je jedna z najdôležitejších oblastí. Ale, predsa, všetky dvere k oživeniu slovanskej vzájomnosti nie sú zatvorené.

Spolupráca a slovanská vzájomnosť, ktorú Srbi a Slováci, a medzi nimi najumnejší – Vuk, Njegoš a Branko na jednej strane a na druhej Šafárik, Kollár a Štúr – uskutočňovali v prvej polovici devätnásteho storočia, môže byť správnym a dobrým smerovníkom, ako by dnes bolo treba uskutočňovať duchovno-kultúrnu spoluprácu našich národov, aby sme neskončili v západnom duchovnom zapadákov.

POZNÁMKY

1. Dr. Nikola Radojčić: *Za više svetlosti u našem XVIII. veku*, Zborník Matice srbskej pre literatúru a jazyk, zv. 6-7/ 1958-1959, str. 50-51.

2. Kategórie tradície, jazyka kultúry, dejín, budúcnosti sú hodnoty *moderny*, v ktorých srbská spoločnosť v najväčšej miere žije aj dnes a tie hodnoty sa v "postmodernej" západnej spoločnosti dávno

minuli a predstavujú „anachronizmus“, aj keď sú, podľa našej mienky, primeranejšie pre človeka ako hodnoty, ktoré vytvorila tá postmoderná západná spoločnosť – "masová ľahostajnosť", "pocit nudného opakovania", "prešľapovanie na mieste", "banálnosť inovácie", "rozštiepenosť budúcnosti a pokroku" atď.

Ak sme si vedomí, že cesta, ktorou kráčajú iní je zahmlená, či nie je potom lepšie vrátiť sa na "poľnú cestu" z rodiska a k starým hodnotám? Súčasný francúzsky filozof z Grenoblu, Gilles Lipovetsky, vo veľmi dobrej štúdii *Doba prázdnoty* ešte pred dvadsiatimi rokmi (1983) predvídal vyčerpanosť postmodernej paradigmy, čiže koniec takej západnej civilizácie, koniec, ktorý ona logikou vlastného vnútorného rozvoju aj vytvorila: "Od veľkých moderných pilierov, revolúcie, disciplíny, svetskosti, avantgardy, sa upustilo v dôsledku hedonistickej personalizácie; technický a vedecký optimizmus upadol, keďže početné objavy boli sprevádzané hyperozbrojovaním blokov, ničením životného prostredia, zvýšenou osamelosťou jednotlivca; už ani jedna politická ideológia nedokáže zapáliť dav, v postmodernej spoločnosti už nie sú idoly, ani tabu, nejestvuje už ani víťazoslávny obraz o samom sebe, nejestvuje dejinný projekt, ktorý dokáže zmobilizovať, odteraz nás determinuje prázdnota (podčiarkol N. K.), je to prázdnota zbavená tragickosti a apokalyptiky." In: *Doba prazniny*, Štúdie o súčasnom individualizme, Literárne spoločenstvo Nového Sadu, Nový Sad 1987, str. 9.

3. Rozjímajúc o zodpovednosti človeka ale aj národov, veľký nemecký filozof Emanuel Kant, roku 1874 v časopise *Berlinský mesačník* uverejňuje článok, v ktorom položil otázku voľby a zodpovednosti a ponúka "volebné heslo", podľa ktorého sú človek a národ sami zodpovední za svoju voľbu: "Osvietenosť je východiskom človeka z jeho maloletosti, ktorú si sám zapríčinil. Maloletosť je neschopnosť používať vlastný rozum bez vedenia niekoho iného. Človek si je sám na vine za tú maloletosť, lebo jej príčina nie je v nedostatku rozumu, ale v nedostatku odhodlanosti a smelosti používať vlastný rozum bez vedenia niekoho iného. Sapere aude!" Úryvok preložil V. Sonnenfeld. In: Vladimír Filipovič, *Klasični njemački idealizam*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Záhreb 1982, str. 17.

4. Okrem iných na toto upozorňoval aj Danilo Kiš v jednom zo svojich posledných interview. Na otázku, či má záujem o Francúzov alebo o svet vôbec, Kiš odpovedá: "Čo sa týka zvedavosti, som zvedavý, ale nie je to ľahké ani s Francúzami, ani so svetom," znela jeho ironická odpoveď. "Vo Francúzsku pre Francúzov, tu nemám na mysli obyčajných ľudí, ale veľkých francúzskych intelektuálov, nejestvujú Njogoš, Krleža, alebo Adi, Petófi. Len odborníci poznajú tieto mená." Novosadský časopis *Polja*, číslo 368 z roku 1989, str. 364.

5. Jedným z príspevkov k blízkej dejinnej skúsenosti našich dvoch národov môže byť aj pieseň, ktorá sa pred sto rokmi spievala na Slovensku. "Za čias národného obrodzenia na perách takmer každého Slováka žila pieseň romantického básnika Juraja Zvestoňa Buly (+ 1898), ktorý bratislavskú porážku (z roku 907, keď zahynul veľkomoravský vládca Mojmir II., pozn. N. K.) dal do súvislosti s kosovským:

*"Bratislava, Bratislava,
Tam zapadla Slávov sláva,*

.....

.....

*Hej, Kosovo, krásne pole,
Ty s' zavdalo Srbom bóle.
Nad tebou vial barjak cár-Lazara,
Žije o ňom povest' stará...."*

In: Risto Kovijanić, *Srpski pisci u Bratislavi i Modri XVIII-XIX veka*, MSNS 1973, str. 10.

6. Ján Kmeť: *Jugoslovensko-slovačke slavističke veze*, VANU, Nový Sad 1987, str. 269.

7. Tamže, str. 213-214.

O Kollárovej myšlienke o slovanskej vzájomnosti podrobnejšie u Jána Kmeťa v knihe *Jugoslovensko-slovačke slavističke veze* od str. 267 po str. 274, ako aj v knihe štúdií a esejí: Ján Kmeť, *Erby a ohniská*, text Kollárova teória slovanskej vzájomnosti, str. 59-71. Vybral a redigoval Dr. Michal Harpán, Ústav pre učebnice a vyučovacie prostriedky, Belehrad, - Kultúra, Báčsky Petrovec 1997.

8. Petar Milosavljević, *Srbi i njihov jezik*, Národná a univerzitná knižnica, Priština 1997, str. 427-431; a faksimile prekladu

Kollárovho textu str. 153-160. In: *Serbske narodne novine* z 25. decembra 1835, preklad redaktora časopisu, Teodora Pavlovića.

9. R. Kovijanić, *Pjesnik naše državne himne "Hej Sloveni", Stvaranje*, 11-12, Cetinje, 1962, str. 778. Kovijanić nás v tejto práci informuje, že autorom juhoslovanskej štátnej hymny je slovenský básnik Samo Tomášik. O tomto fakte vtedy "len málo juhoslovanských občanov vedelo" a najpravdepodobnejšie je i dnes tak. Samo Tomášik písal básne po slovensky a česky, spracúval srbské témy a motívy: "Chválil Srbsko a Čiernu Horu, ktorú nazýva "Novou Spartou", a velebil ich boje za slobodu: oduševňoval sa kráľovičom Markom, Obilićom, ... a Karađorđom." Niektoré jeho básne majú názvy *Posledný janičiar a Kráľovič Marko, Čierna Hora, Boj v Duge*.

Báseň *Hej Slovania* zložil roku 1834, v čase, keď "dorastala mladá slavistika", pod názvom *Slovanom*. Tomášik báseň napísal po česky a prvýkrát ju uverejnil roku 1838. Začínala sa "Hej Slováci", ale neskôr bola zmenená na "Hej Slovania", čo zodpovedá aj jej obsahu. Prvýkrát bola predvedená ako slovanská hymna na Pražskom všeslovanskom zjazde roku 1848, druhýkrát na Slovanskom zjazde v Moskve roku 1867.

Tomášikova hymnická pieseň mala dlhé roky buditel'skú, vysloboditeľ'skú úlohu v slovanských národoch pod nadvládou Rakúsko-Uhorska. "Známe je, že mnohí jednotlivci, celé čaty a prápory Slovanov z rakúsko-uhorského vojska prebehli na ruský a srbský front spievajúc *Hej Slovania*," uvádza Kovijanić. *Stvaranje*, str. 782.

10. Risto Kovijanić, Šafárik, Kollár a Palacký v kole srbskej mládeže, P. J. Šafárik, zborník prác pri príležitosti stého výročia smrti, *Matica srbská*, Nový Sad 1963, str. 25.

11. R. Kovijanić, V duchu Kollára, Šafárika a Štúra, *Náš život*, ročník VII., Báčsky Petrovec 1939, číslo 3-4, str. 131. Tento Kovijanićov text vznikol v ťažkých dňoch okupácie Československa a prečítaný bol v auguste roku 1939 na zasadnutí *Matice slovenskej* v Juhoslávii.

12. Rozhovor s Ristom Kovijanićom v titogradskej *Pobjede*, rubrika Rozhovory: Risto Kovijanić, Njegovati kulturne veze sa Slovacima, rozprával sa M. Stojović, Titograd 5. februára 1967, str.8.

*Kniha vydavateľstva Spolku slovenských spisovateľov
o geopolitike*

Pohľad do ruského chápania sveta **Dušan D. Kerný**

Dramatický vývoj udalostí vo svete sa nás bezprostredne a dlhodobo dotýka. Zasahuje do našich každodenných rozhovorov. Rusko a to čo robí bolo priam katapultované do každodenného spravodajstva. Záujem, súhlas či nesúhlas, strháva prakticky každého. S novou naliehavosťou sa vynorila otázka aká je vlastne úloha, postavenie a zámery ruskej politiky, ako ruská politika vníma svet, čo ju dlhodobo formuje.

Najnovšia kniha z dielne Vydavateľstva Spolku slovenských spisovateľov pod jednoduchým názvom *Geopolitika - ako sa to robí* je takmer štyristostranový prehľad myšlienkovvej a argumentačnej výbavy súčasného ruského vnímania sveta.

Kniha o geopolitike, o previazanosti politiky, dejín a zemepisnej polohy Ruska je trvalým záujmom značnej časti ruskej inteligencie všetkých dôb. No ako uvažuje nová nastupujúca generácia, ktorá formuje verejnú mienku alebo je jej odrazom? To je u nás prakticky neznáme. Pritom Rusko priťahuje stále väčšiu pozornosť a záujem. Ale prehľad o tom, ako uvažuje prakticky nemáme.

Nová ruská generácia

Autorom knihy *Geopolitika* je Nikolaj Viktorovič Starikov, ročník 1970. Teda je to nová generácia ruských intelektuálov a publicistov. Táto generácia len detstvo a mládežnícke roky do 1990 strávila v rozpadajúcom svete ZSSR. Do dospelosti vstupovala už za čias jestvovania Ruskej federácie jeľčinských a putinovských rokov. Musela sa teda vyrovnávať s úplne novou érou a jej zlomami: najprv éry prezidenta Gorbačova a rozpadom ZSSR v roku 1991 a nielen nástupom nového spoločenského a ekonomického systému, ale najmä za prezidenta Jeľcina rozpadom ruskej meny v roku 1998. Prešla teda sériou nemilosrdných privatizácií a prudkých sociálnych otrasov.

V celom tom období sa menilo aj medzinárodné postavenie Ruska a možnosti Ruskej federácie. To vyvolalo nevyhnutnú potrebu uvažovať o ruských možnostiach v medzinárodných dejinných súvislostiach. Prekladateľom knihy je Starikovov rovesník, skúsený slovenský literát Miloš Ferko. Bol to dobrý výber, pretože pôvodný text bolo treba doplniť pre slovenského čitateľa mnohými spresneniami, vysvetleniami.

Neutícha boj o nadvládu

Keď autor rozoberá éru vládnutia cárovien Kataríny a Alžbety, teda vracia sa hlboko naspäť, konštatuje: „vo svete nikdy neutícha boj o nadvládu, aj Rusko či chce alebo nechce je do tohto boja vždy zavlečené“. Autor hovorí o potrebe študovať históriu, pretože aj pred sto či päťsto rokmi sa odohrával „jeden a ten istý boj, hlavnú podstatu svetovej politiky tvorí boj o zdroje a udržanie kontroly nad nimi, všetko ostatné sú len metódy a formy tejto nekonečnej, nezmieriteľnej vojny,“ Hovorí to autor z krajiny nesmiernych surovinových bohatstiev. Dnešný čitateľ vie, že práve o tie sa vedie neútočný zápas, ktorého dôsledky, napr. pokiaľ ide o plyn, neobchádzajú ani súčasné Slovensko.

Autor podáva svoj výklad historických udalostí napríklad v strednej Európe, aby konštatoval, že ústup či už ZSSR alebo Ruska z geopolitických pozícií nikdy nepriniesol uvoľňovanie napätia a znižovanie počtu vojenských základní USA, ale naopak nárast napätia.

Aj keď rozoberá udalosti z polovice minulého storočia vzťahuje sa to na viacero iných udalostí odvtedy dodnes. Vojenských základní v bezprostrednom susedstve Ruska neubúda, naopak pribúda, čím väčší sa Rusko sťahuje, podľa autora „opúšťa pozície“, čo je „prejavom slabosti a spôsobuje svojim záujmom veľkú geopolitickú ujmu“.

Historické príklady

Autor sa ponára do historických príkladov, ktoré sú v mnohom pre slovenského čitateľa nové či málo známe, demonštruje tým, ako si okolnosti vynucujú pri obhajobe či vysvetľovaní ruských pozícií použiť tie isté argumenty aj s dvestoročným odstupom. Pretože

„skutky našich cárov, generálnych sekretárov a prezidentov musíme vždy vnímať v kontexte situácie dobovej medzinárodnej politiky“. Nejde však len o historickú líniu, ktorú autor sleduje, ale aj o dôraz na záujmy a ciele vývoja vo svete ak sa naň pozeráme geopoliticky. S takouto argumentačnou výbavou potom hľadá na proces zjednocovania Nemecka koncom devätnásteho storočia v ére kancelára Bismarcka. Poukazuje na súlad záujmov a na aktívnu spoluúčasť finančného kapitálu a Veľkej Británie. Pretože „najdôležitejšou úlohou britskej politiky polovice devätnásteho storočia bolo na európskej pevnine vytvorenie mocnosti, ktorá by bola schopná zničiť Rusko“. Bol to o. i. dôsledok Krymskej vojny 1851, ktorá ukázala nemohúcnosť Francúzska a Turecka a tak vyvstala potreba novej rýchlo rastúcej mocnosti v Európe.

Tento akoby návrat hlboko do dejín umožňuje názorne pochopiť nielen argumentáciu autora, ale aj to, ako úplne inak vníma Rusko svoje dejiny a svoje záujmy napríklad práve pokiaľ ide o Krym. Dalo by sa povedať, že poznajúc ruské dejiny a to, ako o nich uvažuje súčasná nová generácia analyzujúca geopolitiku, dalo sa takmer s určitosťou predpokladať čo Rusko urobí v prípade Krymu v roku 2014. Pre znalých analytikov to nemohlo byť nijakým prekvapením. Napokon aj časť amerických vedcov a analytikov sa domnieva, že v prípade Ukrajiny 2014 Západ a osobitne USA išli „na doraz“, aby otestovali ako sa bude správať Rusko a kam až si môžu dovoliť USA zájsť.

Skutočné záujmy Ruska

Dejiny, osobitne ruské dejiny nie sú pre autora nijakým návratom, ale nástrojom na definovanie poznania skutočných záujmov Ruska ako pevninského štátu, štátu Pevniny, ako to formuluje doslova. Na vyváženie pevninský štát potrebuje, podľa autora, budovať námorné sily. Kládne si otázku kto patrí v súčasnosti na našej planéte medzi geopolitických hráčov. Odpoveď Nikolaja Starikova človeka, ktorý sleduje najnovšie správy a zároveň sa orientuje v dejinách a geopolitike, neprekvapí. Je to USA plus Veľká Británia, autor ich nazýva Anglosasi, Európa na čele s Nemeckom a Francúzskom a potom Čína a Rusko. „Západná supervelmoc si v podstate podmanila celú Európu, suverenita tamojších štátov je nanajvýš

obmedzená. Hoci naša armáda z Nemecka dávno odišla, americké vojenské základne stoja ako prikované. Pred kým teraz bránia USA Nemcov? Pred Poľskom, ktoré je členom NATO, alebo azda pred ďalším členom NATO Francúzskom? Odpoveď je jasná: armáda USA bráni v Nemecku záujmy USA, ktoré spočívajú v udržaní kontroly nad Nemeckom, v potláčaní jeho snáh o nadobudnutie suverenity...Európa súčasnosti nie je konkurentom USA, najvýznamnejším konkurentom USA je Čína a samozrejme koordinácia Ruska s Čínou“.

Autor konštatuje, že márne sú všetky pokusy tvrdiť, že konkurentom USA je Rusko, pretože Rusko je oslabené pustošením, ktoré vo vlastnom štáte dopustil sovietsky prezident Gorbačov a potom ruský prezident Jeľcin. Rusko zatiaľ len zbiera sily, aby konkurovalo iba v najzásadnejších geopolitických problémoch, ako je Sýria. Supervelmoc USA uvažuje ako spôsobiť ujmu Číne a zároveň Rusku spôsobom, ktorý by prinútil Európu čušať, aby Európa prestala s pokusmi o vlastnú hru....Z knihy tak možno vyčítať aj pravý cieľ terajších sankcií – snahu spôsobiť čo najväčšiu ujmu Rusku, jeho obyvateľstvu.

Hriech Alexandra Solženicyna Rudolf Slezák

Keď Alexander Isajevič Solženicyn ponúkol svoju knihu Rakovina na posúdenie Tvardovskému, tomu sa nepáčil jej názov. Strašné slovo už samé osebe, povedal. To nám neprejde. Pacienti a lekári by bolo lepšie, navrhol autorovi. Solženicyn nesúhlasil, lebo to nebola kniha iba o pacientoch a lekároch, ale aj o chorobe, ktorá rozožierala politický systém v krajine soviетov. Kniha začala vychádzať ako samizdat, ten potom prekročil hranice Sovietskeho zväzu a v roku 1968 vyšla po prvý raz vo Frankfurte nad Mohanom. V Rusku ju vydali až v roku 1990. V týchto dňoch sa začne objavovať aj na našom knižnom trhu v preklade Zory Bútorovej.

Rakovina je príbehom z roku 1955, keď do onkologickej nemocnice v Taškente limuzína priviezla vysokopostaveného papaláša Pavla Rusanova s nádorom na krku. Peši tam prišiel

vyhnanec Oleg Kostoglatov. Choroba, zvlášť táto, si nevyberá podľa spoločenského postavenia, a tak v špitáli na izbách i po chodbách ležali v nedôstojnom prostredí vedľa seba pacienti, ktorí už čakali iba na zázrak alebo na smrť. Rakovina bola ich spoločným nepriateľom a Solženicyn opísal s neúprosnou pravdivosťou jej priebeh a liečbu tak, ako sa o nej dovtedy nepísalo.

Rovnako ako tento román je zaujímavý aj životný príbeh Alexandra Isajeviča. Bolo obdobie, keď v západnej Európe i v Amerike nebolo dňa, aby sa o ňom nepísalo, aby sa neobjavoval v médiách. Bol totiž veľkou morálnou autoritou, symbolom boja proti komunizmu. Po jeho vypovedaní sa vydavatelia predbiehali, aby mohli tlačiť Súostrovie Gulag, Jede deň Ivana Denisoviča alebo Rakovinu. Ani slovíčko neuniklo zo Solženicynových úst, aby ho médiá nezaznamenali. Potom sa to však zvrstlo, spisovateľ sa vrátil do Ruska a médiá oňho stratili záujem. On – takmer kazateľ – sa totiž dopustil veľkého hriechu. Začal sa navázať aj do amerického spôsobu života. Začalo sa to tým, že urazil americké „zlaté ručičky“. Staval si veľký dom a o stavebnej firme, ktorá ho okrádala, verejne prehlásil, že ani najlenivejší mukli v Rusku by nezanechávali po sebe taký bordel a neokrádali by človeka tak bezočivo a každý deň. Vrcholom však bolo, keď zaprorokoval, že Rusko bude vždy na medzinárodnom poli zohrávať dôležitú úlohu. Keď sa vrátil do vlasti, zhrozil sa z toho, ako gazdovali Gorbačov a Jel'cin. Preto od nich neprijal nijaké štátne vyznamenanie. Napočudovanie, prijal ho od dôstojníka KGB, proti ktorej celý život bojoval. „Putin robí správne kroky pre záujmy svojej krajiny“, okomentoval to. Tvrdo však odsúdil Chruščova zato, že daroval Ukrajine Krym aj so Sevastopolom, diamantom Ruskej statočnosti. Po takých vyjadreniach sa na mediálnom trhu záujem o jeho tvorbu stratil....

Solženicyn nikdy neodpustil Gorbačovovi a Jel'cinovi rozpad krajiny soviетov a neodpustil im ani to, že sa iba prizerali ako sa s Rusmi zaobchádzalo v stredoázijských republikách, ktoré sa osamostatnili. Stali sa pre mnohých lovnou zverou, prepádávali ich na uliciach, na námestiach, v dopravných prostriedkoch, zapalovali im domy. Rus, choď domov, lebo ťa podrežeme, Rus zostaň, budeme potrebovať otrokov, pokrikovali na nich, ak sa niekde objavili. Svetové médiá o tom nepísali, no Solženicyn to spomenul vo svojej

knihe Rusko v troskách (Praha 1999). Dá sa z toho domyslieť, ako by reagoval v súčasnosti na dianie na východe Ukrajiny, Krym, Kyjev ... a i. Alexander Isajevič nikdy nezapochyboval o budúcnosti a veľkosti svojej krajiny, aj preto sa vyparila jeho sláva. Veľa ľudí si totiž neželá veľké a silné Rusko, ktoré by zasahovalo do svetového diania. Ak však chceme poznať Solženicyna, mali by sme vedieť, že si neželal, aby jeho vlasť niekto zrazil na kolená. Pri čítaní Rakoviny nás možno napadne aj to, že táto choroba nerozožrala iba veľké impérium, ale že nám rozožiera celý svet.

In: SNN 51-52/2015

Odišla komentátorská legenda

V nedeľu sedemnásteho januára po krátkej ťažkej chorobe zomrel v Bratislave legendárny športový komentátor **Karol Polák**.

Narodil sa 7. septembra 1934 v Bratislave a jeho otec, bývalý ligový futbalista, ho odmalička viedol k láske k športu. Malý Karol bol niekoľko rokov brankárom futbalového mužstva bratislavskej Červenej hviezdy a potom hral šesť rokov druhú basketbalovú ligu. Od detstva hrával na husliach a rozhodol sa pre štúdium na Hudobnej fakulte VŠMU v Bratislave, ale keďže mal dobrý hlasový fond, po prvom ročníku prestúpil na divadelnú fakultu, pričom sa živil ako hlásateľ nočných relácií rozhlasu. Štúdium na VŠMU nedokončil a v roku 1959 nastúpil ako hlásateľ televíznych novín do Československej televízie a po troch rokoch prešiel do Hlavnej redakcie telovýchovy a motorizmu ČSTV. Vypracoval sa na vynikajúceho športového komentátora a s mikrofónom v ruke absolvoval šesť letných a šesť zimných olympiád, sedem majstrovstiev Európy a sedem majstrovstiev sveta vo futbale, tridsaťdva majstrovstiev Európy a majstrovstiev sveta v krasokorčuľovaní, tridsať ročníkov Pretekov mieru a veľké množstvo iných významných športových podujatí. S komentátorským mikrofónom sa rozlúčil až v roku 2005 pri kvalifikačnej baráži o postup na majstrovstvá sveta vo futbale medzi mužstvom Slovenska a Španielska. Mal rozsiahly športový archív a bol známym tým, že na

každé podujatie, ktoré mal komentovať, sa vždy veľmi dôsledne pripravoval. Jeho športovou láskou bol predovšetkým futbal a jeho komentátorským krédom bolo: "Hovor málo a povedz veľa!" Bol držiteľom televízneho ocenenia Zlatý krokodíl z roku 1972, ceny ČSTV z roku 1981 a ceny Slovenského olympijského výboru. Z televízie odišiel v roku 1991, ale aj ako dôchodca neúnavne pracoval ďalej - písal scenáre, príležitostne komentoval športové podujatia a organizoval zájazdné programy po Slovensku i po Česku.

Karol Polák sa vyznačoval bystrým pozorovacím talentom a schopnosťou syntetizovať svoje bohaté životné zážitky do exaktných záverov, ktoré nezmenil ani po prevrate v roku 1989. Niektorým rýchlokvaseným "revolucionárom" sa to nepáčilo a usilovali sa ho nachytať na hruškách. V tomto kontexte napríklad jeden slovenský mesačník v rozhovore s ním v marci 2014 položil Polákovi takúto otázku:

Ako by ste hodnotili náš "návrat k slobode" po Novembri 1989? Aj sloboda je len nápis na tričku?

A Polák odpovedal celkom vecne a konkrétne:

Neviem, či si neublížim, keď to poviem na plné ústa. November 1989 bola plánovaná likvidácia socialistických zriadení v krajinách východnej Európy s cieľom ich obsadenia zahraničným kapitálom. Isté mocnosti by najradšej ovládli svet, ktorému by chceli diktovať svoju politiku. Mnohí sa to boja povedať, ale zlo sa dnes deje pod pláštikom slobody a demokracie. O čo dnes ide na Ukrajine?

A na repliku prekvapeného redaktora:

Dnes však máme možnosť slobodne sa rozhodovať, máme slobodu pohybu, slobodu cestovať...

odpovedal Karol Polák rovnako vecne a konkrétne:

Áno, istá vrstva bohatých môže chodiť na dovolenky do Tichomoria alebo na iný koniec sveta, ale môže slobodne cestovať aj armáda nezamestnaných, môže sa slobodne rozhodovať človek na pokraji prežitia, povedzme bezdomovec? Zmenil sa systém, ale väčšina ľudí žije horšie ako predtým. Keď som prišiel prvýkrát do New Yorku a videl som na chodníku ležať ľudí zalezených v škatuliach, pýtal som sa: Čo sú to za ľudia? Dostal som odpoveď, že bezdomovci, čo som vtedy

nevedel pochopiť. Dnes, po víťazstve demokracie u nás, to už chápem.

Netreba viacej slov! Odišiel nám veľký človek, česť jeho pamiatke!

Redakcia

Prečítali sme si v Literárnom (dvoj)tyždenníku a odporúčame vám do pozornosti

Číslo 33-34/2015

Rozhovor s Ladislavom Lysákom: Suverenita SR ... **J. Lazar:** Hrozba pre našu civilizáciu.

Číslo 35-36/2015

A. T. Ruttkay: O osobnostiach v starších dejinách územia Slovenska I. časť.

Číslo 37-38/2015

A. T. Ruttkay: O osobnostiach v starších dejinách územia Slovenska II. časť , **E. Vontorčík:** Nad dielom Jána Chryzostoma kardinála Korca.

Číslo 39-40/2015

Rozhovor s V.G. Popovom, predsedom Petrohradského zväzu spisovateľov: O veľkých osobnostiach ruskej literatúry.

Číslo 41-42/2015

Rozhovor s M. Romanom, prvým profesorom ukrajinskej literatúry na Slovensku: Zložitá životná púť vyvažovaná dobrom a žičlivosťou ľudí.

Číslo 43-44/2015

F. Vrábek: Dve rozličné cesty k jednému cieľu.

(www.literarny-tyzdennik.sk)

ROZHOVOR

Štúrovský rok v reflexii a perspektívach

Rok Ľudovíta Štúra je vhodnou príležitosťou na reflexiu matičných jazykových zápasov, predstavujúcich už generačný odstup a reprezentujúcich Maticu slovenskú ako mobilizačnú celonárodnú ustanovizeň okamžite po páde režimu v roku 1989. Jednému z aktívnych matičných účastníkov udalostí tých čias, dlhoročnému členovi Matice slovenskej Stanislavovi Bajaníkovi položil niekoľko otázok Maroš Smolec.

M.S.: *Mladšia, ale aj staršia matičná generácia má dnes o tomto pohybe len strohé literárne alebo memoárové informácie. Stredná si tie udalosti a deje dobre pamätá, staršia je ponorená vo svojej nostalgii a v spomienkach. Ako ten čas vnímate s takmer dvadsaťpäťročným odstupom vy?*

S.B.: *Iredentistické, nostalgické maďarské avantúry na Slovensku sa zrodili už na prelome rokov 1989-1990. Bývalý maďarský politik M.D., žijúci na Slovensku, vykladal, že bol v bývalom režime prenasledovaný, v skutočnosti však išlo o jeho snahy presadiť maďarskú autonómiu v rámci tzv. proletárskeho internacionalizmu bývalej ČSSR a legislatíva o ochrane republiky mu vyniesla problémy. Rok 1989 – 1990 poskytol týmto iniciatívam nové možnosti, vznikli nové politické strany a bývalé antimatičné hnutie Verejnosc' proti násiliu (VPN) to všestranne podporovalo. Štúrova spoločnosť, Matica slovenská, Slovenské národné noviny, Slovenská národná strana, KSI, Korene, Hnutie 61 rokov k slovenskej identite, Svetový kongres Slovákov, exilové spolky na celom svete, študentské hnutia, nová žurnalistika spojili sily a štúrovský zápas o slovenčinu ako politický nadobudol nevídané rozmery. Vyjsť z kabinetu na fórum znamenalo mobilizovať národné, občianske*

zázemie, a tak sa i stalo najmä pod vedením výboru a predsedníctva MS, čo možno hodnotiť ako unikátny historický výstup.

M.S.: V matičných novinách sme viackrát pripomenuli dvadsaťpäť matičných šurianskych stretnutí Slovákov z južného Slovenska ako nosný vplyv juhu na slovenský jazykový pohyb....

S.B.: Po roku 1990 sme zdedili v jazykových otázkach právny chaos, čiastočne pretrvávajúci dosiaľ. Nič tak nevyburcovalo mladšiu i strednú životoschopnú generáciu ako jeho dosah: problémy v školách, kultúre, informatizácii, no najmä nové vlny autonomistických avantúr na Slovensku. Južnoslovenská inteligencia, pedagógovia to cítili na vlastnej koži. Matica slovenská, nové alebo obnovujúce sa miestne odbory MS tiež. Ponižovanie Slovákov – aj keď nie príliš transparentné, ale rafinované a mocensky poistené – bolo na dennom poriadku. Samosprávne, politické, riadiace funkcie, výsledky volebného zákona posúvali Slovákov do nižších kategórií na území svojho štátu. Cítili sme to ako neprijateľný tlak, ale aj ako výzvu opätovne sa hlásiť k svojej suverenite, samostatnosti a z toho postu vyplývajúcim právam.

Šurianske stretnutia zmobilizovali Slovensko, ale i štátnu bezpečnosť, politikov, informačné služby, komisárov, emisárov EÚ, Prahu a najmä domáce svetoobčianske politické zázemie. Ak vzala na seba Matica slovenská úlohu nielen mobilizovať, ale i moderovať nové slovenské hnutie, táto požiadavka vyplynula zdola. Podnes tvrdím, že tento hlas, sila národa je nenahraditeľná. Nová generácia je opäť toho dôkazom. Aj vy predsa patríte do jej radov. Možno by stálo za to zmobilizovať sa opäť a viribus unitis založiť nové celonárodné politické zoskupenie, keďže je to rozhodujúca forma na presadenie našich záujmov doma i na pôde EÚ aj NATO. Výmena generácie je najaktuálnejší moment nielen v matičnom hnutí ale i v slovenskej politike.

M.S.: Ako vieme, matičné a národné jazykové zápasy nenašli vo vtedajšej slovenskej, resp. česko-slovenskej politike okamžité priaznivý ohlas.

S.B.: Podľa toho u koho. Nastolovanie slovenskej jazykovej i štátnej suverenity nebolo ani bezpečné, ani populárne. Povedané Jergušom Ferkom, pretrvávali nielen maďarské, česko-slovenské, ale

i slovenské „vládne sebaklamy“. S odstupom času aj zápas s vládou, aj keď priaznivo naklonenou matičným jazykovým zápasom 1990-1995, nebol márný. Skúšky, ktoré museli podstúpiť Slováci, sa stali jedinečnými. Mnohí politici, ktorí v tichosti s nami aj súhlasili, oficiálne ostávali pod direktívnym partokratickým tlakom. Ak vtedajší predseda vlády SR vyzýval na ústup z údajne „radikálnych“ matičných požiadaviek upozornením, že na maďarsko-slovenských hraniciach sa sústreďujú tanky, tým viac vyburcoval matičný terén. Napokon bola to vláda a parlament SR, ktoré potom ocenili tieto neoblmné matičné iniciatívy darom jedného originálu Deklarácie o zvrchovanosti Slovenskej republiky (1992) do matičných trezorov, ako i Ústavy SR. No historický zlom zaznamenala aj prvá slovenská hladovka v Bratislave, ktorú podstúpilo vyše deväťdesiat prevažne mladých Slovákov. To si všimla nielen Európa, ale i svet. A za to im patrí vďaka, uznanie a ocenenie.

M.S.: Spomínate Európu a svet a rozruch, ktorý vyvolali matičné aktivity. Mohli by ste o nich uviesť viac?

S.B.: Diplomati, európski komisári, politológovia z Európy, žurnalisti i zo zámoria sa stali hosťami viacerých diskusií a debát na našej pôde v Bratislave. To bol nevídaný matičný boom. Dokonca sme cítili, že viacerí hostia boli do našich vecí – takpovediac – nasadení. Už v rokoch 1990-1991 sme absolvovali viacero medzinárodných konferencií, organizovaných k jazykovým otázkam európskymi nadáciami a korporáciami v zahraničí. Pozoruhodne dobré styky sme mali najmä so slovanskou diplomaciou v SR a s Maticami slovanských národov. Viacerí začali sledovať SNN, Celonárodné zhromaždenia, Vyhlásenia, Memorandá MS. Spomínam si, ako sme ich nechali prekladať do angličtiny pre novinárov, ktorí po slovensky nečítali. Podporila nás aj slovenská mládež v Maďarsku, Poľsku, slovenský exil v Európe i zámorí. Maďarsko - apropos - druhá strana Dunaja, jej diplomacia nečakali na konári. Doposiaľ pretrvávajúce „trianonské traumy“ – Maďari na Slovensku, v Rumunsku, Ukrajine, vo Vojvodine – neutíchajú, maďarský Jobbik, znova pôsobiaci aj na Slovensku, je toho dôkazom.

Parížska mierová konferencia po druhej svetovej vojne zakazuje aj našim susedom, organizovať hnutia, ktoré volajú po revízií hraníc, iredente, no naša aj európska politika to trpí. Po revízii a autonómii

volali maďarské politické hnutia už v roku 1990, čiastočne aj v totalitnom systéme. Preto im pohyb na slovenskom juhu spôsoboval vrásky a vyrýva ich doteraz. Matica slovenská, aj keď jej to niektorí pripisovali, neprejavovala šovinistické ambície. Šurany, Komárno, iné miestne odbory MS na juhu nabádali našich maďarských a rómskych spoluobčanov na slovenskom juhu na pokojné spolužitie, rozvahu, vzájomnú toleranciu. Veľmi nám pomáhala aj podpora Slovákov z bývalej Juhoslávie, Rumunska, Maďarska, Bulharska. Až neskoršie nadiktované politické podmienky, Rámcový dohovor o ochrane národných menšín (1995), Európska charta regionálnych a menšinových jazykov (2001) riešili vzájomné práva na novej úrovni. Matica slovenská bránila záujmy Slovákov a na to mala aj právo.

M.S.: *Jazyk ako politikum. Tento punc mu dala Matica slovenská – nepolitická inštitúcia ...*

S.B.: Matica slovenská ako verejno-právna ustanovizeň je nestranička, ale sotva môže ostať nepolitická. Polis – ako obec, vec verejná, sa zaoberá verejnou potrebou národa doma i v vo svete. Ak sa pod jej iniciatívu Za tú našu slovenčinu už v roku 1990 podpísalo vyše tristoštyridsaťtisíc občanov, získala verejný mobilizačný mandát, a to potvrdili snemy, valné zhromaždenia MS. Dalo by sa povedať, že táto matičná súčasť dejín, sui generis, nemá v jej histórii obdobu, jedine ak pred jej založením Memorandom z roku 1861, keď si Slováci žiadali jazykové právo a svoje „Okolie“.

Jazykový matičný zápas z roku 1990 odštartoval zápas Slovákov o suverenitu, ústavnosť a štátnosť. Aj štúrovci svojím Memorandom z roku 1849 takto konali vo Viedni, o čom sa málo vie a to treba osobitne prezentovať. No a po nich prišli ďalšie národné „očisťovacie“ iniciatívy, najmä dve slovenské štátnosti s vyvrcholením roku 1993. Druhým Memorandom slovenského národa z roku 1991 sa MS ako jedna z prvých prihlásila k slovenskej štátnosti. A nielen k nej. Má nárok zriadiť pre vývin slovenskej štátnosti vedecko-výskumné a prezentačné pracovisko. Ako správca MS máte vážnu úlohu pred sebou.

M.S.: *V matičných dokumentoch sa viackrát spomína matičná ekuména. Ako hľadáte na tento pojem a jeho obsah?*

S.B.: Matičný terén je nanajvýš ekumenický, duchovne i národne prepojený doma i v slovenskom svete. Jazyk, identita, duch spájal a spája všetkých. Štúrovci sú toho eklatantným príkladom. Nebyť otca Slovákov J. Hollého sotva by sa tak ujal aj Ľ. Štúr a jeho doba. No čo je pre moderného Slováka najpodstatnejšie, ak sa hlaholika stala „európskym“ jazykom v 9. storočí, štúrovská slovenčina, pravda dnes už vedecky upravená kodifikácia je uznaný moderný európsky jazyk v rámci EÚ. Ak sa Európa vzdá duchovnej ekumény, otrasie sa vo svojich základoch. A Matica slovenská, ako to možno podotknúť, tiež.

M.S.: Ako vníma slovenský svet Ľudovíta Štúra a jeho jubileum?

S.B.: Kým dovolila naša exekutíva likvidovať pomenovania ulíc a priestranstiev po národných dejateľoch na území Slovenska - novodobé ponížovanie slovenskej identity jazykovo zmiešaných území, slovenský svet si niekoľko desaťročí Štúra cení, váži. Urobili tak Slováci v USA, Kanade, Argentíne, Ukrajine, Austrálii. Srbsku, Chorvátsku, Rumunsku, Rakúsku, Česku. Po cyrilo-metodských, štefánikovských motívoch je štúrovský najzastúpenejší vo vzdelávaní, v prezentácii, vo výskume slovenského zahraničia. Cenné je, že na propagácii Ľ. Štúra ako vzdelaného evanjelika majú leví podiel aj vzdelaní katolíci v slovenskom zahraničí, a to je príklad ekumény, ktorá národ spája. Ak upustili slovenskí zahraniční evanjelici od biblickej češtiny, aj to je dôkaz štúrovského jazykového vplyvu na ich duchovný a liturgický život. Aj tu má Matica slovenská svoje miesto.

Napokon sa mi patrí poďakovať všetkým maticiarom i nematiciarom, ktorí sa v histórii aj v súčasnosti doma i v slovenskom svete o toto zaslúžili. Rok Ľ. Štúra mal svojich predchodcov a som presvedčený, že bude mať aj svojich nástupcov.

In.:SNN46/201

ZAVJALO NÁS

Svedomie mi nedovoľuje mlčať...

Pod týmto titulom redakcia Slovanskej vzájomnosti (č.3, 2015) uverejnila úvahu Sergeja Makaru k dokumentom USA, v ktorých poprední štátnici a ideológovia pripravovali likvidáciu vtedajšieho ZSSR, drancovanie a ovládnutie prírodného bohatstva, vykyňovanie obyvateľstva ZSSR a *ostatných Slovanov*. Tieto dokumenty obsahujú krutejší program, ako bol Hitlerov v Barbarosse. Dokumenty Harvardský a Houstonský projekt a mnohé ďalšie, ktoré vznikli začiatkom 80-tych rokov, ale i neskoršie, sú zrkadlom odvrátenej tváre demokracie USA, ktorá sa barbarsky prejavila aj k iným národom a to tým najstrašnejším spôsobom – atómovými zbraňami. Zlikvidovať všetko, čo im nehrá do kariet: Nagasaki, Hirošima, Vietnam, Kórea, Srbsko a i. O agresivite amerického imperializmu svedčí aj fakt, že z 248 vojnových konfliktov po druhej svetovej vojne vyprovokovali alebo priamo viedli 201 (Denník Pravda z 26. 2. 2015). A to nie je všetko...

Komentáre Sergeja Makaru k uvedeným dokumentom (ale aj k iným), i k diplomatickým „hrám americkej demokracie“ sa vyznačujú *znalosťou problematiky*, sú fundované a v zhode *s objektívnou skutočnosťou informujú a iritujú čitateľa*, pričom si myslím, že nepovedal všetko, hoci naznačil veľa...

Sergej Makara svoje postoje k atómovému nebezpečenstvu a americkej rozpínavosti vyjadril už roku 2008 v básnickom cykle *Memento*, v ktorej varuje jednotlivcov, najmä tých, čo rozhodujú o osude sveta, aby sa spamätali, lebo:

Zem visí
Na
Vlásku.

Potvrďuje to aj „Priznanie Nulandovej o investícii USA vo výške 5 miliárd dolárov do prípravy kádrov s fašistickou minulosťou na politický prevrat a prevzatie moci v Kyjeve, ktoré sa stali bábkami v rukách USA, aby sa USA dostali priamo na hranice Ruska, hovorí jednoznačne, kto je tu agresor“ (Literárny týždenník, dvojčíslo 11-12, 20. marca 2015). Ako dôkaz prikladám aj mapku ***Ako sú rozložené sily amerických a ruských základní v Európe***, ktorá bola uverejnená v Hospodárskych novinách 9. marca 2015. A tých základní NATO je ešte viac...

Priložená mapka rukolapne demonštruje „mierové“ záujmy USA. Má sa Rusko brániť, alebo nečinne prizerať, ako ho „mierumilovné kliešte“ zvierajú? Má USA a EÚ „otvoriť“ hranice zo všetkých strán, aby víťazne obsadili územie Ruska?

Úsudok nech si každý urobí sám, podľa svojho životného kréda, osobného politického vyznania a morálky. Úprimnej, ale nie takej, akú prezentuje jedna česká intelektuálka, ktorá povedala: „Radšej s Obamom v pretvárke, ako s Putinom v úprimnosti“. V tejto parafrázovanej a veľmi zjemnenej doktríne sa skrýva presvedčenie a ľahostajnosť mnohých.

Nepotrebuje to nijaký dodatok.

Ján Jurčo

JUBILEÁ

Jubileá v 2. štvrtroku 2016

Čisto ľudské je možné doceliť iba národným
P. J. Šafárik

Apríl

- **1. 4. 1906** sa narodil v Červenom Kostelci **karikaturista, knižný grafik a ilustrátor Viliam Weiskopf**. Umrel 7. 12. 1964 v Bratislave. Pôsobil ako knižný grafik v Čechách, odtiaľ ako rasovo prenasledovaný ušiel a žil v ilegalite na Slovensku. Tajne pracoval pre tlačiareň Slovenská grafia. Po vojne sa zapojil do slovenského novinárskeho i výtvarného života. Orientoval sa na satirickú kresliarsku tvorbu – roku 1948 s A. Richterom a V. Kubalom iniciovali vznik časopisu Roháč. –**110. výročie narodenia**.

- **1. 4. 1916** sa narodil vo Zvolenskej Slatine **pedagóg a štátny školský pracovník Ondrej Pavlík**. Zomrel 13. 12. 1996 v Bratislave. Pedagogika, výchova a vzdelanie bola jeho celoživotným poslaním – od dedinského učiteľa po poverenika školstva. Bol zakladateľský typ, založil viacero celospoločenských inštitúcií, napr. Slovenskú akadémiu vied, ktorej sa stal vedeckým pracovníkom i predsedom. Účastník protifašistického odboja a Slovenského národného povstania, v ktorom bol zástupcom poverenika školstva. Pôsobil aj ako vysokoškolský profesor na FF UK v Bratislave. Bol politicky prenasledovaný i rehabilitovaný. Autor encyklopedických a lexikálnych diel (Pedagogická encyklopédia Slovenska), kníh o výchove a vzdelávaní, o vedecko-technickej revolúcii, memoárov a učebníc - **100. výročie narodenia, 20. výročie smrti**.

- **2. 4. 1896** sa narodil v Spišskom Podhradí, **historik, vysokoškolský učiteľ a cirkevný hodnostár Jozef Špirko**. Zomrel 30. 10. 1954 vo Fričovciach. Venoval sa cirkevným dejinám a histórii spišského regiónu. Je autorom prvých po slovensky napísaných dejín katolíckej cirkvi so zvláštnym zreteľom na jej vývoj

na Slovensku (Cirkevné dejiny). Založil prvé cirkevné múzeum na Slovensku - **120. výročie narodenia.**

- **6. 4. 1896** začali sa v Aténach **prvé moderné Olympijské hry. Medzinárodný olympijský výbor** (vznikol 1894) podľa návrhu Piere de Coubertina pripravil pre ne bohatý program – atletika, vzpieranie, šerm, športová strelba, cyklistika, gymnastika, plávanie a tenis. Veslovanie a jachting sa pre zlé počasie neuskutočnili. Na hrách v trojskoku štartoval aj „uhorský atlét“, rodák z Hronca, Slovák, Alojz Sokol, ktorý bol štvrtý. Vo finále behu na 100 metrov bol tretí a získal bronzovú medailu. Úspech hier bol veľký – toto najväčšie športové podujatie sa odvtedy koná každé štyri roky – **120. výročie vzniku.**

- **6. 4. 1906** sa narodil v Petrovci **filozof, univerzitný profesor, generálny tajomník Matice slovenskej v Juhoslávii Michal Topoľský.** Zomrel 1.10. 1990 v Bratislave. V rokoch 1941-1942 bol za protifašistickú činnosť väznený. Po vojne prešiel na Slovensko a zapojil sa do budovania školstva. Bol učiteľ, ale aj námestník povereníka školstva a kultúry, dekan a prodekan viacerých vysokých škôl. Vo vedeckej práci sa venoval problémom človeka, vedomia, myslenia a poznávania. Bol predseda Slovenskej filozofickej spoločnosti pri SAV – **110. výročie narodenia.**

Máj

- **5. 5. 1856** sa narodil v Banskej Štiavnici **zberateľ slovenských ľudových piesní, župan a poslanec Samo Daxner.** Umrel 27. 4. 1949 v Tisovci. Bol právnik, politik a kultúrny pracovník. Založil a viedol Slovenský spevokol v Tisovci, nacvičoval divadlá, organizoval koncerty a zbieral ľudové piesne. Angažoval sa aj v politike – poslanec Revolučného národného zhromaždenia, prvý župan Gemersko-malohontskej stolice a senátor Národného zhromaždenia za agrárnu stranu – **160. výročie narodenia.**

- **12. 5. 1906** narodil sa v Liptovskom Mikuláši **Andrej Guoth, slovenský básnik.** Umrel 9. 8. 1929 v Liptovskom Mikuláši. Plodný básnik a publicista, prispieval do mnohých časopisov, nestihol vydať zbierku. Vyšla posmrtné (Na rozlúčku) a neskôr

rozšírená pod názvom Básnický odkaz. Jeden rok redigoval študentský časopis Svojeť – **110. výročie narodenia.**

- **23. 5. 1876** zomrel v Zlatých Moravciach **romantický básnik Janko Kráľ**. Narodil sa 24. 4. 1822 v Liptovskom Mikuláši. Hrob má na Národnom cintoríne v Martine. Svojimi romantickými básňami živo reagoval na všetky problémy doby a života národa – exodus štúrovcov z Bratislavy do Levoče, revolúcia, memorandum roku 1861, Matica slovenská a i. Bol básnik – burlivák. Jeho básne- okrem niektorých zverejnených v dobových časopisoch - dlho zostali zakliate v rukopisoch, vyšli až po jeho smrti. Nadviazali na ne aj predstavitelia slovenskej modernej poézie. Pri stom výročí smrti jeho jubileum bola zaradené do jubileí UNESCO. – **140. výročie smrti** .

- **25. 5. 1936** zomrel v Bratislave **hudobný skladateľ Ján Levoslav Bella**. Narodil sa 4. 9. 1843 v Liptovskom Mikuláši. Ako mestský kapelník a organista pôsobil v Banskej Bystrici a v Kremnici, v Sibiu bol profesorom hudby a dirigentom. Stal sa bojovníkom za národné oslobodenie a snažil sa o vytvorenie slovenskej národnej hudby (Staroslovanský Otčenáš, Sväto-Martinská Kadrylla). Komponoval piesne na texty slovenských básnikov. Je autorom prvej slovenskej opery Kováč Wieland – **80. výročie smrti.**

- **30. 5. 1966** zomrel v Ružomberku **etnograf a literárny historik Andrej Melicherčík**. Narodil sa 16. 1. 1917 v Párnici. Pôsobil v Matici slovenskej (prednosta Národopisného odboru), od roku 1951 riaditeľ Národopisného odboru Slovenskej akadémie vied a umení. Priekopník štrukturalizmu v národopise. Pozornosť venoval najmä ústnej slovesnosti, folklórnej a nefolklórnej piesni – **50. výročie smrti.**

- **31. 5. – 1. 6. 1936** konal sa **kongres slovenských spisovateľov v Trenčianskych Tepliciach**. Zorganizoval ho Spolok slovenských spisovateľov a zúčastnilo sa na ňom okolo 200 spisovateľov a publicistov. Konal sa v čase ohrozenia kultúry fašizmom. Posilnil spisovateľov pri obrane republiky, demokracie a slobody. Odmietol nacionálnu uzavretosť, konzervatívnosť a ideológiu čechoslovakizmu – **80. výročie konania.**

Jún

- **3. 6. 1826** sa narodil v Senici **spisovateľ, novinár, politik, podpredseda Matice slovenskej Viliam Pauliny-Tóth**. Zomrel 6. 5. 1877 v Martine. Patrí medzi vedúce osobnosti slovenského politického a kultúrneho života. Od roku 1861 pôsobil ako redaktor. Po smrti Karola Kuzmányho stal sa úradujúci podpredseda Matice slovenskej a správca patronátu martinského gymnázia. Bol jedným z iniciátorov slovenského ženského hnutia. Písal poéziu, prózu, divadelné hry, prekladal a publikoval vedecké štúdie. redigoval literárny časopis Sokol a vedecký Letopis Matice slovenskej. Bol poslancom uhorského snemu za mesto Kulpín – **190. výročie narodenia**.

- **21. 6 1856** narodil sa v Kráľovej Lehote **sochár Alojz Štróbl**. Umrel 12. 12.1926. Bol obdivovateľom renesančného umenia. Pôsobil v Budapešti. Vytváral najmä pomníky, dekoratívne plastiky a portréty. Známe sú jeho sochy básnika J. Aranyiho a Studňa kráľa Mateja. Tvoril aj pre záhrady v Markušovciach a v Liptove. Prvý v Uhorsku stvárnil monumentálnu postavu robotníka. Za kompozíciu Naša matka získal roku 1900 Veľkú cenu na Svetovej výstave v Paríži – **160. výročie narodenia, 90. výročie smrti**.

- **26. 6. 1861** zomrel v Prahe **historik, etnograf, básnik a zakladateľ modernej slavistiky Pavol Jozef Šafárik**. Narodil sa 13. mája 1795 v Kobeliarove. Roku 1819 odišiel do Nového Sadu, kde bol profesorom a riaditeľom gymnázia. Od roku 1833 až do smrti pôsobil v Prahe ako redaktor, kustód a riaditeľ Univerzitnej knižnice a mimoriadny profesor slovenskej filológie. Tento básnik, vedec a buditeľ v období národného obrodovania bol všestrannou osobnosťou našich dejín. Výrazne ovplyvnil myslenie štúrovcov. V poézii vychádzal z ľudovej slovesnosti a pripisoval jej veľký význam. *Geschichte.... Dejiny slovanskej reči a literatúry* podávajú informácie o jazykoch, literatúre a kultúre slovanských národov od najstarších čias po jeho súčasnosť. Monumentálne *Slovanské starožitnosti* zase o minulosti slovanských národov – prispeli k pozdvihnutiu ich sebedomia. Mali veľký ohlas v slovanskom i neslovanskom svete. Svojím vedeckým dielom položil základy

slavistiky. Jeho najrevolučnejšie vystúpenie bolo na Slovanskom zjazde v Prahe v júni 1848 – **155. výročie smrti.**

- **28. 6. 1971** zomrel v Malackách **maliar Martin Benka.** Pochovaný je na Národnom cintoríne v Martine. Narodil sa 21. 9. 1888 v Kostolišti. Je zakladateľskou osobnosťou slovenského výtvarného umenia. Od mladosti inklinoval k maliarstvu, najmä krajinárstvu. Prepracoval sa k svojskému chápaniu slovenskej krajiny, objavne monumentalizoval slovenskú prírodu. Venoval sa aj grafickej a ilustračnej tvorbe. Jeho meno nesie múzeum – galéria v Martine. Venoval sa aj hudbe – husliarstvu. Zhotovoval prototypy husiel a komponoval husľové cvičenia i muzicíroval - **45. výročie smrti.**

Michal Eliáš

